

CARU COMMV. Torhoutsesteenweg 2A/0502 8400 OOSTENDE
Erkend opleidingsorganisator FSMA

OPLEIDINGEN

FORMATIONS

CONSULTANCY

info@caru-commv.be

<https://www.caru-commv.be>

CARU OVERHEIDSOPDRACHTEN 2026

NIEUWSBRIEF MEI 2026

BELGISCHE WETGEVING

.KONINKLIJK BESLUIT 14 APRIL 2026 NATIONAAL PLAN VOOR CYBERBEVEILIGINGSINCIDENTEN

EUROPEES PUBLICATIEBLAD

ONTERECHE OPLEGGING VAN EEN VOLTOOIINGSGARANTIE AAN NIET-ERKENDE AANNEMERS EN VERKOPERS Arrest van het Hof (Zevende Kamer) van 26 februari 2026 (Publicatieblad 27/4/2026)

RECHTSPRAAK EUROPEES HOF

AUTOBESTUURDER VERZEKERD VOOR DE SCHADE VEROORZAAKT DOOR INZITTENDE ARREST 12/2/26

OPEENVOLGENDE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN VAN BEPAALDE DUUR Arrest 14 april 2026.in zaak C-418/24

RECHTSPRAAK RAAD VAN STATE

VASTSTELLING VAN IDENTITEIT EN ONDERTEKENINGSBEVOEGDHEID NEDERLANDSE VENNOOTSCHAP

ARREST nr. 265.849 van 27 februari 2026 in de zaak A. 247.203/XIV-40.050

DELEGATIE VAN BEVOEGDHEID AAN DIRECTEUR GEBOUWENARREST nr. 265.863 van 2 maart

ALGEMEEN EN BIJZONDER PRIJSNAZICHTARREST nr. 265.935 van 10 maart 2026

TWEEDE ARREST ABNORMALE PRIJZEN ARREST nr. 265.953 van 11 maart 2026 in

OMSCHRIJVING VAN DE MOTIVERINGSPLICHT ARREST nr. 266.036 van 16 maart 2026

NOGMAALS BEVESTIGING VAN DE VERWACHTE MOTIVERINGSPLICHT ARREST nr. 266.297 van 3 april 2026

ONDSCHIED SELECTIECRITERIUM EN GUNNINGCRITERIUM ARREST nr. 266.144 van 23 maart 2026

FOD KANDESELARIJ

MINISTERRAAD 24 APRIL 2026 Wijzigingen inzake openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening –

MINISTERRAAD 30 APRIL 2026 *Aangenomen Voorstel voor diverse wijzigingen in de regelgeving Overheidsopdrachten en concessies (in afwachting advies Raad van State)*

FOD BOSA

FOD ECONOMIE : INDEX APRIL 2026

AGENTSCHAP FACILITAIR BEDRIJF VLAANDEREN: RICHTLIJNEN VOORPRIJSHERZIENING gezien toestand Midden Oosten

MASTERCLASS MEI. JUNI 2026 PRAKTIJKGERICHTE BENADERING VAN DE RAAMOVEREENKOMST

LAATSTE DATUM VOOR DE INSCHRIJVINGEN 20 MEI

Zie ook VERDERE JAARPLANNING VAN DE MASTERCLASS SEMINARIES 2026

Ed. 05/2026 VEWA Copyright © 2026

PROF RUDI CLAEYS

CARU Comm.V.

CERTIFIED by F.S.M.A.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT 2026 for
PUBLIC PROCUREMENT OFFICERS

Open opleidingsaanbod zie <https://www.caru-commv.be>

MASTERCLASS MEI JUNI 2026 PRAKTIJKGERICHTE BENADERING VAN DE RAAMOVEREENKOMST

26 MEI GENT

28 MEI HASSELT

4 JUNI MECHELEN

Inschrijvingsformulier en inhoud van het dagprogramma vindt u op p.41 en 42 van deze nieuwsbrief (op p. 43 de najaarsplanning van de masterclasses)

LAATSTE DATUM VOOR INSCHRIJVINGEN: 20 MEI

**VOORSTEL WIJZIGINGEN IN DE REGELGEVING
OVERHEIDSOPDRACHTEN AANGENOMEN OP DE
MINISTERRAAD VAN 30 APRIL zie p. 34 en 35**

BELGISCH STAATSBLAD.

14 APRIL 2026. - Koninklijk besluit tot vaststelling van het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons voor het Belgisch grondgebied, de territoriale zee en de exclusieve economische zone

ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

Artikel 1

Dit artikel verklaart de definities bedoeld in artikel 9 van de wet van 26 april 2024 tot vaststelling van een kader voor de cyberbeveiliging van netwerk- en informatiesystemen van algemeen belang voor de openbare veiligheid van toepassing. Dit project maakt namelijk onlosmakelijk deel uit van het wettelijk kader dat is vastgelegd in deze wet, die de bovengenoemde richtlijn (EU) 2022/2555 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2022 omzet. Het is bijgevolg absoluut noodzakelijk dat de begrippen die in het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons worden gebruikt, consistent zijn met de begrippen die in de bovengenoemde wet van 26 april 2024 worden gebruikt.

Artikel 2

Dit artikel legt het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons vast en verduidelijkt het territoriaal toepassingsgebied. Overeenkomstig artikel 29, § 1 van de NIS2-wet, bevat dit plan ten minste de volgende elementen:

- 1° de doelstellingen van de nationale paraatheidsmaatregelen en -activiteiten;
- 2° de taken en verantwoordelijkheden van de cybercrisisbeheerautoriteiten;
- 3° de cybercrisisbeheerprocedures, met inbegrip van de integratie ervan in het algemene nationale crisisbeheerkader en in de informatie-uitwisselingskanalen;
- 4° de nationale paraatheidsmaatregelen, met inbegrip van oefeningen en opleidingsactiviteiten;
- 5° de relevante publieke en private belanghebbenden en betrokken infrastructuur;
- 6° de nationale procedures en regelingen tussen de betrokken nationale autoriteiten en instanties om de effectieve deelname van België aan het gecoördineerde beheer van cybercrises en cyberbeveiligingsincidenten op het niveau van de Europese Unie en de ondersteuning daarvan te waarborgen.

Het plan is onderverdeeld in verschillende niveaus. Voor elk niveau bepaalt het plan: de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren, de registratie- en evaluatiemechanismen; het delen van informatie; de op te richten cellen; de communicatieketen; de afsluiting, de evaluatie en de rapportage.

Het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons is van

toepassing op cyberbeveiligingsincidenten en/of cyberdreigingen op het Belgische grondgebied, in de Belgische ambassades in het buitenland, de diplomatieke en economische vertegenwoordiging van de deelgebieden, in de territoriale zee of de exclusieve economische zone, indien er mogelijke gevolgen zijn voor het Belgisch grondgebied of de Belgische bevolking, of er minstens gevolgen zijn voor Belgische organisaties.

Artikelen 3 en 4

Artikel 3 lijst de partijen op die zich moeten houden aan het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons. Dit artikel dient samen gelezen te worden met artikel 4.

In het verlengde van de wettelijke verplichtingen tot samenwerking op nationaal niveau waarin de NIS2-wet voorziet, bepaalt artikel 4 van het ontwerp van koninklijk besluit uitdrukkelijk dat onverminderd het geheim van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, respectievelijk bedoeld in de artikelen 28quinquies en 57 van het Wetboek van Strafvordering, of andere wettelijke bepalingen die informatie-uitwisseling beperken, de partijen (bedoeld in artikel 3) werken samen in het kader van het in artikel 2 bedoelde nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons en wisselen ze onderling op adequate wijze informatie uit over uit over cyberbeveiligingsincidenten en/of cyberdreigingen.

Er moet namelijk voor worden gezorgd dat de betrokken overheidsinstanties toezien op de naleving van de procedures, taken en verantwoordelijkheden die in het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons zijn vastgelegd.

Om het obligatoire karakter voor de in artikel 3 bedoelde partijen te benadrukken, wordt deze verplichting formeel herhaald in artikel 4.

Gezien het ontbreken van een regelgevend karakter ten aanzien van alle Belgen, de geheimhoudingsverplichtingen voorzien in artikel 26, § 3 van de NIS2-wet, de belangen beschermd door artikel 6, § 1, 1° en 4° van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur en artikel 113 van het koninklijk besluit van 20 december 2024 (gevoelig niet-geclassificeerd), is het de bedoeling om het koninklijk besluit in het Belgisch Staatsblad te publiceren, maar zonder de bijlage die de gedetailleerde inhoud van het plan bevat. Het aangenomen koninklijk besluit en het in de bijlage opgenomen plan zullen niettemin worden meegedeeld aan de verschillende betrokken administraties, die zijn opgenomen in artikel 3 van het koninklijk besluit.

Artikel 5

Dit artikel verduidelijkt dat het nieuwe nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons, het plan dat werd vastgesteld door de Ministerraad van 28 april 2017 vervangt. Er wordt geen melding gemaakt van een intrekking, aangezien het vorige plan niet bij koninklijk besluit werd goedgekeurd.

Artikel 6

Dit artikel belast de bevoegde ministers met de uitvoering van dit besluit en behoeft geen verder commentaar.

14 APRIL 2026. - Koninklijk besluit tot vaststelling van het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons voor het Belgisch grondgebied, de territoriale zee en de exclusieve economische zone

Artikel 1. Voor de toepassing van dit besluit gelden de definities als bedoeld in artikel 8 van de wet van 26 april 2024 tot vaststelling van een kader voor de cyberbeveiliging van netwerk- en informatiesystemen van algemeen belang voor de openbare veiligheid.

Art. 2. Het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons wordt vastgesteld in de bij dit besluit gevoegde bijlage.

Het plan bedoeld in het eerste lid is van toepassing op cyberbeveiligingsincidenten en/of cyberdreigingen op het Belgisch grondgebied, in de territoriale zee of de exclusieve economische zone overeenkomstig de artikelen 4 en 5 van de wet van 22 april 1999 betreffende de exclusieve economische zone van België in de Noordzee, alsook in de Belgische ambassades in het buitenland en de diplomatieke en economische vertegenwoordigingen van de deelgebieden, indien er mogelijke gevolgen zijn voor het Belgisch grondgebied of de Belgische bevolking, of er minstens gevolgen zijn voor Belgische organisaties.

Art. 3. De partijen die zich aan het in artikel 2 bedoelde plan moeten houden, zijn de volgende:

- de nationale cyberbeveiligingsautoriteit;
- het NCCN;
- het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, opgericht bij de wet van 10 juli 2006 betreffende de analyse van de dreiging;
- de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking;
- de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bedoeld in de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst (VSSE en ADIV, met inbegrip van het Cyber Command);
- de politiediensten bedoeld in de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus;
- Het Openbaar Ministerie en de gerechtelijke overheden;
- de sectorale overheden;
- het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie;
- de gegevensbeschermingsautoriteiten;
- de Cyber Response Teams.

Art. 4. Onverminderd het geheim van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, respectievelijk bedoeld in de artikelen 28quinquies en 57 van het Wetboek van Strafvordering, of andere wettelijke bepalingen die informatie-uitwisseling beperken, werken de in artikel 3 bedoelde partijen samen in het kader van de uitvoering van het in artikel 2 bedoelde nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons en wisselen op adequate wijze onderling informatie uit over cyberbeveiligingsincidenten en/of cyber-dreigingen.

Art. 5. Het nationaal plan voor cyberbeveiligingsincidenten en cybercrisisrespons in bijlage vervangt het nationaal cybernoodplan dat werd vastgesteld door de Ministerraad van 28 april 2017.

Art. 6. De Eerste Minister en de Minister bevoegd voor Binnenlandse Zaken en Veiligheid zijn, ieder wat hem betreft, belast met de uitvoering van dit besluit.

AANDACHTSPUNTEN

Naast het nationaal plan blijft uiteraard de **eigen bescherming** essentieel.

Je kan hierbij ook nadenken over een verzekering tegen de cyberrisico's.

Verzekering welke een dekking kan verlenen voor

-Uw aansprakelijkheid voor de schade aan derden (BA)

-Uw eigen schade met inbegrip van uw reputatieschade

-Het herstel van de communicatie en bestanden

Deze verschillende dekkingen van voornoemde risico's kunnen als één pakket geboden worden, maar het herstel kan bv ook in een afzonderlijk service pakket

De verzekeringnemer zal hiertoe echter wel zijn eigen cyberbeveiligingsmaatregelen moeten bevestigen:

-hij maakt een wekelijkse back-up van zijn digitale gegevens;

-hij installeert, activeert permanent en automatisch bijwerkt passende professionele anti-malwaresoftware voor zijn informaticasysteem;

-hij beschermt zijn informaticasysteem tegen cybergebeurtenissen door het nemen van volgende maatregelen, met dien verstande dat deze toereikend moeten zijn en regelmatig moeten worden bijgewerkt:

sterke paswoorden (van minimum 8 karakters met een mix van cijfers, letters, specifieke tekens en hoofdletters);

configuratie van de systemen (de verbindingen met het informaticasysteem zijn beveiligd en versleuteld);

firewalls;

-hij past gedurende de volledige geldigheidsduur van de verzekeringsovereenkomst beveiligingspatches voor al zijn software en/of firmware binnen 60 dagen na de beschikbaarheid ervan toe en documenteert deze;

-hij neemt na een eerste verzoek om gedekte bijstand de nodige preventieve maatregelen om herhaling van schadegevallen voortvloeiend uit eenzelfde oorzaak te voorkomen;

-hij werkt software of hardware die niet langer door de fabrikant wordt ondersteund binnen 6 maanden bij, vervangt deze of beëindigt het gebruik ervan.

C/2026/2192

27.4.2026

Arrest van het Hof (Zevende Kamer) van 26 februari 2026 – Commissie/België (Voltooiingsgarantie voor niet-erkende verkopers en aannemers)(Zaak C-824/24) [\(1\)](#)(Niet-nakoming - Richtlijn 2006/123/EG - Diensten op de interne markt - Artikel 16 - Vrij verrichten van diensten - Artikel 23 - Verzekeringen en beroepsgaranties - Verplichtingen die uit deze artikelen voortvloeien - Verkoop van te bouwen onroerende goederen - Oplegging van een voltooiingsgarantie aan niet-erkende aannemers en verkopers)

Dictum

- 1) Door van aannemers en verkopers die geen “erkende aannemers” zijn te verlangen dat zij een zekerheid stellen ten belope van 100 % van de totale prijs van het gebouw, terwijl erkende aannemers slechts een zekerheid van 5 % moeten stellen, is het Koninkrijk België de verplichtingen niet nagekomen die op hem rusten krachtens de artikelen 16 en 23 van richtlijn 2006/123/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2006 betreffende diensten op de interne markt.
- 2) Het Koninkrijk België wordt verwezen in de kosten.

[\(1\)](#) PB C, C/2025/537.

ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2026/2192/o>

CONCLUSIE

Het Europees Hof oordeelt dat België onderstaande bepalingen van de Richtlijn 2006/123/EG niet naleeft waar men voor de niet erkende aannemers een voltooiingswaarborg van 100% vraagt en slechtys een zeer beperkte voltooiingswaarborg verlant van de erkende. Het gaat om volgende artikelen:

Artikel 16 Vrij verrichten van diensten

1. De lidstaten eerbiedigen het recht van dienstverrichters om diensten te verrichten in een andere lidstaat dan die waar zij gevestigd zijn.

De lidstaat waar de dienst wordt verricht, zorgt voor vrije toegang tot en vrije uitoefening van een dienstenactiviteit op zijn grondgebied.

De lidstaten maken de toegang tot en de uitoefening van een dienstenactiviteit op hun grondgebied niet afhankelijk van de naleving van eisen die niet aan de volgende beginselen voldoen:

a) discriminatieverbod: de eisen maken geen direct of indirect onderscheid naar nationaliteit of, voor rechtspersonen, naar de lidstaat waar zij gevestigd zijn;

b) noodzakelijkheid: de eisen zijn gerechtvaardigd om redenen van openbare orde, openbare veiligheid, de volksgezondheid of de bescherming van het milieu;

c) evenredigheid: de eisen moeten geschikt zijn om het nagestreefde doel te bereiken en gaan niet verder dan wat nodig is om dat doel te bereiken.

Artikel 23 Beroepsaansprakelijkheidsverzekering en -waarborgen

1. De lidstaten kunnen er zorg voor dragen dat dienstverrichters wier diensten een rechtstreeks, bijzonder risico behelzen voor de gezondheid of de veiligheid van de afnemer of een derde, of voor de financiële veiligheid van de afnemer, een met de aard en omvang van het risico overeenstemmende beroepsaansprakelijkheidsverzekering afsluiten, dan wel een gelijkwaardige of met betrekking tot het doel in wezen vergelijkbare waarborg of soortgelijke voorziening bieden.

Als men dus in de berstekken voor werken een voltooiingswaarborg wil inlassen dan kandidit maar op voet van gelijkheid

Als men een berorepsverzekering of financiële waarborg bij de selectiecriteria wil inlassenn dan moet deze vooe elke deelnemer gelijk zijn en bovendien proportioneel met de opdracht

HOF VAN JUSTITIE
VAN DE EUROPESE UNIE

IS DE AUTOBESTUURDER VERZEKERD VOOR DE SCHADE VEROORZAAKT DOOR EEN INZITTENDE VAN ZIJN VOERTUIG

Arrest van het Hof (Vierde kamer) van 12 februari 2026 (verzoek om een prejudiciële beslissing ingediend door de Hoge Raad der Nederlanden)

Prejudiciële verwijzing - Verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven - Richtlijn 2009/103/EG - Artikel 12, lid 1 - Verplichting om bij wege van een wettelijke-aansprakelijkheidsverzekering het lichamelijk letsel te dekken van de inzittenden van een voertuig, met uitzondering van de bestuurder, ten gevolge van de deelneming van dat voertuig aan het verkeer - Omvang - Eenzijdig verkeersongeval - Schade geleden door de bestuurder van het voertuig als gevolg van het ingrijpen van een inzittende in de besturing van dit voertuig)

Dictum

Artikel 12, lid 1, van richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en de controle op de verzekering tegen deze aansprakelijkheid moet aldus worden uitgelegd dat:

de schade die is geleden door de bestuurder van een voertuig waarmee een eenzijdig verkeersongeval heeft plaatsgevonden, **niet hoeft te worden gedekt** door de in deze richtlijn bedoelde verplichte verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven, **zelfs in een geval waarin een inzittende heeft ingegrepen** in de besturing van dit voertuig en dit ongeval zich door dat ingrijpen heeft voorgedaan.

CONCLUSIE

De BA verzekering dekt de schade aan derden waarbij inzittenden in België ook als derden verzekerd zijn. Deze verzekering dekt niet automatisch de schade van de bestuurder.

Is de bestuurder zelf in fout dan kan hij enkel van de dekking genieten als er een uitbreiding voorzien is onder de vorm van een autobestuurders verzekering

Is er een derde aanspekelijk dan zal de verzekeraar van deze derde moeten tussenkomen (eventuele BA Privé leven)

Je kan ook een **eigen verzekering afsluiten** "lichamelijke ongevallen in het verkeer"

OMZETTING VAN OPEENVOLGENDE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN VAN BEPAALDE DUUR

Arrest van het Hof (Grote kamer) van 14 april 2026.in zaak C-418/24
Perscommuniqué

Opeenvolgende overeenkomsten voor bepaalde tijd: de Spaanse maatregelen om misbruik hiervan in de overheidssector te bestraffen, lijken niet in overeenstemming met het Unierecht

In deze prejudiciële zaak verschaft het Hof van Justitie het Spaanse hooggerechtshof verduidelijking over de vraag of de Spaanse maatregelen om een einde te maken aan misbruik van opeenvolgende overeenkomsten voor bepaalde tijd in de overheidssector stroken met het Unierecht. **Het Hof is van oordeel dat die maatregelen (de omzetting van deze overeenkomsten in een „arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd zonder vast dienstverband”, de vergoedingen voor de werknemer ingeval van beëindiging van zijn arbeidsverhouding, de regeling inzake de aansprakelijkheid van overheidsdiensten, en de organisatie van selectieprocedures waarbij rekening wordt gehouden met de eerdere ervaring van de werknemer en met de tijd die hij aan de uitvoering van zijn taken heeft besteed) het niet mogelijk lijken te maken om dat misbruik naar behoren te bestraffen** of de gevolgen van de schending van het Unierecht ongedaan te maken.

Een werkneemster is sinds maart 2016 actief als kinderverzorgster in een openbare onderwijsinstelling, in de hoedanigheid van arbeidscontractant. Haar arbeidsverhouding is gebaseerd op zes opeenvolgende overeenkomsten voor bepaalde tijd, alle gesloten om een vacature te dekken of een werknemer te vervangen.

De Spaanse arbeidsrechtbank heeft haar arbeidsverhouding gekwalificeerd als een „arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd zonder vast dienstverband”, op grond dat er sprake was van misbruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd. Dit betekent dat de werkneemster in haar functie blijft totdat deze definitief wordt ingevuld via een selectieprocedure en dat zij bij beëindiging van haar arbeidsverhouding een vergoeding ontvangt. Zij vraagt het Spaanse hooggerechtshof om haar arbeidsverhouding te kwalificeren als een vaste arbeidsverhouding.

Die rechterlijke instantie merkt op dat het Hof van Justitie zich in een arrest van 2024 heeft uitgesproken over de verplichtingen die voortvloeien uit clause 5 van de

raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd . Deze clause is bedoeld om misbruik als gevolg van het gebruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd te voorkomen. De Spaanse rechterlijke instanties hebben dat arrest van het Hof echter op uiteenlopende wijze toegepast. Volgens het Spaanse hooggerechtshof zou het wenselijk zijn dat het Hof verduidelijkingen geeft om te kunnen uitmaken of de nationale regelgeving en rechtspraak over het begrip „arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd zonder vast dienstverband” stroken met de vereisten die voortvloeien uit clause 5 van de raamovereenkomst, en of zij meer bepaald passende maatregelen bevatten om dergelijk misbruik in de overheidssector te bestraffen.

Het Hof brengt om te beginnen in herinnering dat het niet aan het Hof staat om uitspraak te doen over de uitlegging van bepalingen van nationaal recht, aangezien dit een taak is van de bevoegde nationale rechterlijke instanties. Het staat dus aan het Spaanse hooggerechtshof om te beoordelen of de maatregelen in de nationale regeling misbruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd in de overheidssector naar behoren bestraffen en de gevolgen van de schending van het Unierecht ongedaan kunnen maken.

Het Hof geeft wel verduidelijkingen om het Spaanse hooggerechtshof bij zijn beoordeling te leiden.

Volgens het Hof vormt de **omzetting van opeenvolgende overeenkomsten** voor bepaalde tijd **in een „arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd zonder vast dienstverband”** geen passende maatregel om misbruik naar behoren te bestraffen. Deze maatregel houdt in de praktijk immers een arbeidsverhouding van tijdelijke aard en dus een precare situatie voor de werknemer in stand, terwijl het genot van vaste dienstbetrekkingen wordt opgevat als een essentieel onderdeel van werknemersbescherming.

Vervolgens oordeelt het Hof dat de vergoedingen waarin de nationale regeling voorziet, die bij de beëindiging van de arbeidsverhouding worden uitgekeerd en die een dubbele bovengrens hebben , niet van dien aard zijn dat zij in alle situaties waarin misbruik is gemaakt van opeenvolgende overeenkomsten voor bepaalde tijd de gevolgen van de schending van het Unierecht ongedaan kunnen maken .

Voorts merkt het Hof op dat de regeling inzake de aansprakelijkheid van overheidsdiensten geen passende maatregel is in de zin van clause 5, aangezien die regeling een dubbelzinnig, abstract en onvoorspelbaar karakter heeft en niet gepaard gaat met andere doeltreffende, afschrikkende en evenredige maatregelen waarmee de gevolgen van de schending van het Unierecht ongedaan kunnen worden gemaakt. Het staat aan het Spaanse hooggerechtshof om te verifiëren of de aansprakelijkheidsregeling in het Spaanse recht steunt op duidelijke, voorspelbare en in de praktijk toepasbare nationale bepalingen en dus een maatregel vormt waarmee de betreffende overheidsdienst naar behoren kan worden bestraft, en of die regeling gepaard gaat met dat soort maatregelen.

Tot slot oordeelt het Hof dat het organiseren van selectieprocedures waarbij weliswaar rekening wordt gehouden met de eerdere ervaring van de betrokken werknemer en met de tijd die hij aan de uitvoering van zijn taken heeft besteed, maar waarbij dit niet uitsluitend gebeurt bij kandidaten die geconfronteerd zijn geweest met misbruik, evenmin een passende maatregel vormt om misbruik te voorkomen en te bestraffen. Het is ten eerste immers mogelijk dat de werknemer niet aan de selectieprocedure

deelneemt of dat zijn kandidatuur niet wordt geselecteerd. Ten tweede lijkt het erop, onder voorbehoud van verificatie door het Spaanse hooggerechtshof, dat bij alle tijdelijke werknemers die eerdere ervaring hebben rekening wordt gehouden met de voormelde factoren, en dus ook bij werknemers die niet geconfronteerd zijn geweest met misbruik.

BELGISCHE SITUATIE

In België bestaan er nog twee mogelijkheden om rechtmatig opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd af te sluiten:

1. Opeenvolgende arbeidsovereenkomsten met een duur van maximum twee jaar:

De werkgever en de werknemer kunnen maximum vier opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd sluiten, voor zover de duur van elk van deze overeenkomsten niet minder dan drie maanden bedraagt en de totale duur van deze overeenkomsten twee jaar niet overschrijdt.

2. Opeenvolgende arbeidsovereenkomsten met een duur van maximum drie jaar:

Mits voorafgaande toestemming van de Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten kunnen opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd worden gesloten met telkens een minimale duur van zes maanden, op voorwaarde dat de totale duur van deze overeenkomsten drie jaar niet overschrijdt (FOD Werkgelegenheid, Arbeid, en Sociaal Overleg)

Raad
van State

VASTSTELLING VAN IDENTITEIT EN ONDERTEKENINGSBEVOEGDHEID NEDERLANDSE VENNOOTSCHAP VOORZITTER VAN DE XIVe KAMER ARREST nr. 265.849 van 27 februari 2026

Standpunt van de partijen

8. Het eerste en enig middel is genomen uit de schending van de artikelen 4 en 66 van de wet van 17 juni 2016, de artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991 'betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen' (hierna: wet van 29 juli 1991), de artikelen 4, eerste lid, 5°, en 5, 6°, van de wet van 17 juni 2013, artikel 54 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 'plaatsing overheidsopdrachten in de klassieke sectoren', het gelijkheids- en het proportionaliteitsbeginsel, het zorgvuldigheidsbeginsel, de kennelijke beoordelingsfout en machtsmisbruik.

Het middel wordt door de verzoekende partij in haar verzoekschrift als volgt samengevat:

"De verzoekende partij stelt in essentie dat de verwerende partij de in het enige middel aangehaalde bepalingen en beginselen heeft geschonden door in de bestreden beslissing te oordelen dat de verzoekende partij niet geselecteerd kon worden. Geen enkel van de drie motieven waarop ze steunt kunnen deze beslissing immers dragen:

- Met betrekking tot het eerste en het tweede motief stelt de verzoekende partij vast dat de verwerende partij, door te oordelen dat er twijfel bestaat over de identiteit van de indiener van de Aanvraag tot deelneming, zodat de verzoekende partij niet geselecteerd kon worden, het zorgvuldigheids- en het proportionaliteitsbeginsel heeft geschonden. Zij heeft op zijn minst een kennelijke beoordelingsfout gemaakt.
- Het derde motief is onjuist en mist feitelijke grondslag. In zoverre de bestreden beslissing het bestaan van twee aanvragen tot deelneming vaststelt die in strijd zouden zijn met artikel 54 van het KB Plaatsing, is zij bijgevolg niet afdoende gemotiveerd en bevat zij op zijn minst een kennelijke beoordelingsfout."

9. De verwerende partij vat haar verweer om tot het besluit te komen dat het enig middel niet ernstig is als volgt samen:

"Verzoekende partij slaagt er [...] niet in om het motief op basis waarvan de aanvraag tot deelneming van verzoekende partij als niet ontvankelijk werd verworpen, te weerleggen. Het is immers onbetwistbaar dat, op basis van de ingediende aanvragen tot deelneming, er

onduidelijkheid voorlag metbetrekking tot de identiteit van de kandidaat die de aanvraag tot deelneming had ingediend.

Geconfronteerd met deze onduidelijkheid heeft verwerende partij verzoekende partij gevraagd om duidelijkheid te verstrekken [...]. Deze toelichting, zoals opgenomen in de kennisgeving d.d. 23 november 2025 [...], houdt de bevestiging in dat de aanvraag tot deelneming is ingediend door een andere kandidaat dan verzoekende partij, waarbij wordt erkend dat verzoekende partij op dat tijdstip niet in de mogelijkheid was om op een regelmatige wijze tijdig een aanvraag tot deelneming in te dienen.

Nu verzoekende partij bevestigt dat het wel degelijk de bedoeling was dat zij als kandidaat een aanvraag tot deelneming zou indienen en bijgevolg als gegadigde zou worden geselecteerd, dringt zich de vaststelling op dat verzoekende partij geen tijdige en rechtsgeldige aanvraag tot deelneming heeft ingediend en dat er ook geen mogelijkheid voorligt om alsnog door middel van een regularisatie op basis van de ingediende aanvraag tot deelneming verzoekende partij als kandidaat en bij uitbreiding als gegadigde te aanvaarden. Een dergelijke handelswijze zou immers een schending inhouden van artikel 83 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 in samenhang met het gelijkheidsbeginsel.”

Beoordeling

10. In het enig middel betwist de verzoekende partij, een vennootschap naar Nederlands recht, de motieven op grond waarvan de verwerende partij besloten heeft dat zij niet geselecteerd kon worden.

11. De verwerende partij werpt in de nota een exceptie van gebrek aan belang op bij het enig middel omdat de verzoekende partij volgens haar geen aanvraag tot deelneming heeft ingediend. Om dezelfde redenen als reeds uiteengezet bij de beoordeling van de exceptie van niet-ontvankelijkheid van de vordering wordt ook deze exceptie verworpen.

12. Artikel 4 van de wet van 17 juni 2016 bepaalt dat de aanbesteders de ondernemers “op gelijke en niet-discriminerende wijze” behandelen en dat de aanbesteders “op een transparante en proportionele wijze” handelen.

Overeenkomstig artikel 4, eerste lid, 5°, van de wet van 17 juni 2013 stelt de aanbestedende instantie een gemotiveerde beslissing op “wanneer ze beslist over de selectie van de kandidaten ingeval de procedure een eerste fase met de indiening van aanvragen tot deelneming omvat”. Artikel 5, 6°, van voormelde wet bepaalt voorts dat deze gemotiveerde beslissing “de namen van de al dan niet geselecteerde kandidaten of inschrijvers en de juridische en feitelijke motieven voor de beslissingen die daarop betrekking hebben” dient te bevatten.

De artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991 verplichten de administratieve overheid in de akte de juridische en feitelijke overwegingen op te nemen die aan de beslissing ten grondslag liggen, en dat op “afdoende” wijze. **Het afdoend karakter van de motivering betekent dat de motivering pertinent moet zijn, dit wil zeggen dat ze duidelijk met de beslissing te maken moet hebben, en dat ze draagkrachtig moet zijn, dit wil zeggen dat de aangehaalde redenen moeten volstaan om de beslissing te dragen.**

13. De motieven op grond waarvan de verwerende partij besloten heeft tot niet-selectie van de bv E., hetgeen tevens de niet-selectie van de verzoekende partij inhoudt, zijn hoger weergegeven in punt 3.6. van het feitenrelaas. Er wordt naar verwezen.

14. Daarbij wordt op het eerste gezicht reeds vastgesteld dat uit de bestreden beslissing niet blijkt dat de omstandigheid dat op het e-Procurement platform de aanvraag tot deelneming werd opgeladen door de gevolmachtigde van de bv E., die tevens de gevolmachtigde van de verzoekende partij is, automatisch heeft geleid tot een beslissing tot niet-selectie. Wel heeft

de verwerende partij discrepanties vastgesteld met betrekking tot de identiteit van de inschrijver en de wijze van deelneming om welke reden zij de bv E. verzocht heeft om in **toepassing van artikel 66, § 3, van de wet van 17 juni 2016 schriftelijke verduidelijking te verstrekken over de exacte rol van de bv. E. in de aanvraag tot deelneming.**

Het past om in dit verband in herinnering te brengen dat het in de eerste plaats aan dat **kandidaat staat om zijn aanvraag tot deelneming met de nodige zorgvuldigheid** op te stellen en correct in te dienen.

Dat neemt niet weg dat de verwerende partij te dezen op het eerste gezicht gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om in het licht van de door haar vastgestelde discrepanties met toepassing van artikel 66, § 3 van de wet van 17 juni 2016 de kandidaat om **verduidelijking te vragen.**

15. Uit de bestreden beslissing blijkt voorts dat de verwerende partij uit de door de kandidaat verstrekte toelichting afleidt dat de aanvraag tot deelneming op het platform werd ingediend door een andere rechtspersoon dan de rechtspersoon die volgens de kandidaat de beoogde kandidaat is, met name de verzoekende partij. Aldus dringt zich volgens de verwerende partij de vaststelling op dat voor de uiterste indieningsdatum geen regelmatige aanvraag tot deelneming lijkt te zijn ingediend, minstens ernstige onduidelijkheid voorligt omtrent de identiteit van de aanvrager en mogelijks zelfs twee aanvragen tot deelneming zijn ingediend. Aangezien de identiteit van de kandidaat een essentieel element vormt van de aanvraag tot deelneming, betreft het volgens de verwerende partij een onregelmatigheid die niet kan worden geregulariseerd omdat dit op gespannen voet zou staan met het gelijkheidsbeginsel.

16. In de bestreden beslissing wordt als één van de discrepanties die door de verwerende partij werden vastgesteld en waarover om toelichting werd verzocht gesteld dat “in de aanvraag tot deelneming [...] zowel [wordt] ingeschreven als natuurlijke persoon en als vennootschap ([bv P.]), terwijl een kandidaat slechts één aanvraag tot deelneming per opdracht kan indienen (artikel 54, § 1, KB Plaatsing).”

Uit de stukken van het administratief dossier, meer bepaald de aanvraag tot deelneming die als betrouwbaar werd neergelegd, maar die de Raad van State heeft kunnen inzien, blijkt dat **het deelnameformulier gevoegd als bijlage 14 bij de aanvraag tot deelneming, niet alleen als kandidaat-vennootschap de verzoekende partij, met als gevolmachtigde J.J.K.,** managing director, vermeldt, maar dat diezelfde gevolmachtigde, met vermelding van zijn hoedanigheid als managing director, nogmaals wordt vermeld onder de rubriek “voor een kandidaat – natuurlijke persoon”.

In de nota met opmerkingen stelt de verwerende partij dat aldus niet kon worden uitgesloten dat J.J.K. de aanvraag tot deelneming in de hoedanigheid van natuurlijk persoon heeft ingediend. In de bestreden beslissing wordt na de beoordeling van de verstrekte toelichting echter gemotiveerd dat de aanvraag tot deelneming op het platform werd ingediend door een andere rechtspersoon dan de rechtspersoon die volgens de kandidaat de beoogde kandidaat is. Er wordt dus niet langer voorgehouden dat J.J.K. heeft ingeschreven als natuurlijk persoon.

Het lijkt aldus geen motief tot niet-selectie te zijn dat het deelnameformulier zowel werd ingevuld in de hoedanigheid van natuurlijk persoon als in de hoedanigheid van vennootschap en dat er om die reden sprake zou zijn van het indienen van twee aanvragen tot deelneming nu de verwerende partij na de bevraging op 20 november 2025 is uitgegaan van één aanvraag tot deelneming ingediend door een vennootschap. Minstens lijkt het niet gehanteerd te zijn als een zelfstandig motief om tot niet-selectie te besluiten.

17. Uit de stukken van het administratief dossier blijkt voorts dat zowel het voorblad van de aanvraag tot deelneming als het deelnameformulier de verzoekende partij, de bv P., vermeldt als kandidaat-vennootschap. Het deelnameformulier wordt door de gevolmachtigde van de verzoekende partij ondertekend met een ingescande handtekening. In de inleiding van de aanvraag tot deelneming wordt ook uitdrukkelijk vermeld dat de verzoekende partij hoofdaannemer is en de bv E. onderaannemer. De bv E. blijkt in de aanvraag tot deelneming opgenomen te zijn zowel in de lijst van entiteiten waarop een beroep op de draagkracht wordt gedaan als in de lijst van onderaannemers. De aanvraag tot deelneming bevat ook een verbintenis van de bv E. ten behoeve van verzoeker inzake het ter beschikking stellen van noodzakelijke middelen voor uitvoering van de opdracht.

Er worden voorts twee UEA's toegevoegd aan de aanvraag tot deelneming. In het UEA van de bv E. wordt uitdrukkelijk vermeld dat zij optreedt als onderaannemer. De verzoekende partij is als andere ondernemer die gezamenlijk aan de aanbestedingsprocedure deelneemt, vermeld. Het UEA van de verzoekende partij vermeldt dat zij samen met de bv E. aan de aanbestedingsprocedure deelneemt en dat zij optreedt als leider binnen de combinatie. Daarnaast wordt in dit UEA echter ook vermeld dat men beroep doet op de draagkracht van andere entiteiten en dat men beroep doet op de bv. E. als onderaannemer.

Voorts blijkt op het eerste gezicht dat, na het opladen van de betrokken aanvraag tot deelneming op het platform e-Tendering, het automatisch gegenereerde proces-verbaal van opening voor de opdracht bij de "Ondernemingsgegevens" melding maakt van de bv E. Onder de rubriek "Informatie over gezamenlijke indiening" in het proces-verbaal wordt voorts vermeld dat de bv E. optreedt als "leider van een combinatie" en de verzoekende partij als "lid van een combinatie".

18. Zoals de verwerende partij terecht vaststelt in de bestreden beslissing betreffen de discrepanties die aanleiding hebben gegeven tot een vraag tot verduidelijking te dezen geen offerte, maar een aanvraag tot deelneming.

19. Aangenomen wordt dat de handelswijze van de verzoekende partij bij het opladen van de aanvraag tot deelneming op het e-procurement platform en het invullen van haar UEA vragen kon doen rijzen.

Niettemin gaat, in het licht van alle voormelde gegevens samengenomen en de door de betrokken kandidaat verstrekte verduidelijking, de beoordeling in de bestreden beslissing dat er sprake is van de indiening van een aanvraag tot deelneming op het platform door de bv E., en dus een andere rechtspersoon dan de beoogde kandidaat en dat de aanvraag tot deelneming om die reden onregelmatig is, op het eerste gezicht de grenzen van een zorgvuldige beoordeling te buiten.

Anders dan de verwerende partij het ziet, kan de verduidelijkingsbrief van 23 november 2025 immers niet zonder meer gelezen worden als een bevestiging dat de aanvraag tot deelneming zoals opgeladen op het platform werd ingediend door de bv E. en dus een andere rechtspersoon dan de verzoekende partij. Er wordt op het eerste gezicht enkel **verduidelijkt dat om technische redenen "de inschrijving heeft plaatsgevonden met de bv E. op het platform" en dat "beide bedrijven [...] overigens onderdeel uit[maken] van [Q.]", maar dat "voor het vaststellen van de juiste rechtsvorm geldt dat de inschrijving wordt gedaan met [de verzoekende partij] als hoofdaannemer voor het SIS, waarbij [de bv E.] als onderaannemer van [de verzoekende partij] leverancier is van de Onderwijscatalogus voor het ontwikkelen, onderhouden en publiceren van het curriculum."**

Ook het automatisch gegenereerde proces-verbaal van opening blijkt op het eerste gezicht als kandidaat niet alleen de bv E. te vermelden maar ook de verzoekende partij.

20. Daarnaast lijkt ook de beoordeling dat er, na de verstrekte verduidelijking, alsnog een ernstige onduidelijkheid voorligt omtrent de identiteit van de kandidaat, de grenzen van een zorgvuldige beoordeling te buiten te gaan. **De voormelde onvolkomenheden van de verzoekende partij ten spijt, kan op het eerste gezicht niet worden voorgehouden dat het, in het licht van de voormelde gegevens samengenomen en na de verduidelijking die door de verwerende partij werd gevraagd, niet helder was dat de verzoekende partij een aanvraag tot deelneming had ingediend met de bv E. als onderaannemer.**

21. De aanbestedende overheid beschikt op grond van artikel 66, § 3, eerste lid, van de wet van 17 juni 2016, onder de daarin vermelde voorwaarden, waaronder het gelijkheidsbeginsel, over de mogelijkheid om een kandidaat te vragen om de inlichtingen en documenten met betrekking tot de selectie aan te vullen of toe te lichten.

De verwerende partij, die van deze mogelijkheid gebruik gemaakt heeft, maakt in het licht van het geheel van de door de betrokken kandidaat voorgelegde documenten op het eerste gezicht niet aannemelijk dat zij, door het in aanmerking nemen van de verduidelijking dat de aanvraag tot deelneming wel degelijk wordt ingediend door de verzoekende partij, met de bv E. als onderaannemer, de gelijkheid onder de kandidaten in het gedrang zou hebben gebracht, noch zou toelaten om in weerwil van artikel 83 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 een nieuwe laattijdige aanvraag tot deelneming in te dienen.

De verduidelijking spoort op het eerste gezicht immers met het geheel van de inhoud van de aanvraag tot deelneming waaruit de bedoeling van de verzoekende partij blijkt om de aanvraag tot deelneming alleen in te dienen, met de bv E. als onderaannemer op wiens draagkracht beroep wordt gedaan voor de selectie.

Het nuttig effect van de regels voor het plaatsen van overheidsopdrachten vereist voorts dat de aanbestedende dienst beschikt over een zo nauwkeurig en volledig mogelijke kennis van de situatie van elke ondernemer die verzoekt om deel te nemen aan een procedure voor het plaatsen van een overheidsopdracht teneinde zich ervan te kunnen vergewissen dat hij voldoet aan de gestelde selectiecriteria en dat kan worden nagegaan dat er ten aanzien van de betrokken kandidaat geen uitsluitingsgronden bestaan.

De verwerende partij betoogt echter niet dat zij hiertoe niet in staat was op basis van de documenten gevoegd bij de aanvraag tot deelneming. Zo blijkt de aanvraag tot deelneming op het eerste gezicht onder meer een verbintenis van de bv E. te bevatten om de verzoekende partij voor de uitvoering van de opdracht noodzakelijke middelen ter beschikking te stellen evenals een UEA voor beide ondernemingen. Er blijkt ook niet dat in het kader van de verduidelijkingsbrief aanvullende documenten werden neergelegd.

In die zin lijkt de voorliggende zaak dan ook te verschillen van de zaak die geleid heeft tot het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie, van 4 mei 2017, C-387/14, Esaproject (ECLI:EU:C:2017:338) dat in de bestreden beslissing wordt aangehaald, evenals van het arrest van 22 januari 2026, C-812/24, LIPOR (ECLI:EU:C:2026:38) waar de verwerende partij op de terechtzitting nog naar verwijst, zodat de verwijzing naar voormelde rechtspraak alleen al om die reden niet dienstig lijkt.

22. Uit wat voorafgaat, volgt dat te dezen geen in feite en in rechte afdoende draagkrachtige motieven voorliggen om de bestreden beslissing tot niet-selectie te ondersteunen.

Het eerste en enig middel is in de aangegeven mate ernstig.

VIII. Besluit

23. Het eerste en enig middel is in de aangegeven mate ernstig gebleken. De vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid wordt dan ook ingewilligd.

HERHALING VAN EEN AANTAL PRINCIPES

Wanneer de aanbesteder gebruik maakt van een openbare procedure of een vereenvoudigde onderhandelingsprocedure (**met name dus bij definitieve offertes**), moet de offerte in geval van een substantiële onregelmatigheid nietig worden verklaard (artikel 76, §3 KB Plaatsing). De aanbesteder beschikt hierbij over geen enkele beoordelingsruimte.

Een offerte is substantieel onregelmatig wanneer ze van aard is:

de verbintenis van de inschrijver om de opdracht onder de gestelde voorwaarden uit te voeren onbestaande, onvolledig of onzeker te maken (artikel 76, §1, derde lid KB Plaatsing). Dit is het geval bij de niet-naleving van de vereisten bedoeld in de artikelen 38 (UEA), 42, 43, § 1, 44, (ondertekening offerte) 48, § 2, eerste lid

Bij elektronische indiening (e-Procurement) is een gekwalificeerde elektronische handtekening op het indieningsrapport vereist.

De documenten die door de inschrijver via e--Tendering worden opgeladen, moeten niet individueel worden ondertekend. De ondertekening gebeurt immers in één beweging met name door het plaatsen van de handtekening op het zogenaamde indieningsrapport. Deze handtekening moet een gekwalificeerde elektronische handtekening zijn die uitgaat van een persoon die bevoegd is de inschrijver te verbinden. Een louter ingescande handtekening, zelfs al gaat deze uit van een bevoegd persoon, heeft in principe geen juridische waarde. Een schending van de ondertekeningsvoorschriften heeft in principe de substantiële onregelmatigheid van de offerte tot gevolg. Het is niet mogelijk om de inschrijver na de indiening van de offerte te verzoeken om dat soort onregelmatigheid recht te zetten.

Een niet ondertekende offerte geeft geen enkele zekerheid over de verbintenis van de inschrijver en bijgevolg moet deze inschrijver dan ook geweerd worden

In het kader van de openbare procedure of de vereenvoudigde onderhandelingsprocedure met voorafgaande bekendmaking is de handtekening van de inschrijver op elk individueel document van de offerte, bijlages, en, desgevallend, het Uniform Europees Aanbestedingsdocument, niet vereist op het ogenblik van het opladen op het e-Procurementplatform van de FOD BOSA. Deze documenten worden op een globale manier, dus in één keer op alle individuele documenten, ondertekend op het indieningsrapport.

de authenticiteit en integriteit van deze documenten wordt gewaarborgd door de globale ondertekening van het indieningsrapport.

De Raad van State (Arrest (nr. 256.583) aanvaardde dat – aangezien een rechtstreekse ondertekening van het indieningsrapport op het elektronisch e-Procurementplatform niet mogelijk bleek (als gevolg van “compliance regels”) – het indieningsrapport werd gedownload van het platform, elektronisch ondertekend door elk van de gevolmachtigden, en daarna door één van de ondertekenaars (via zijn privé-computer) opnieuw werd opgeladen en ingediend op het platform. Het platform e-Procurement meldt dan wel dat “het indieningsrapport niet is getekend”, maar dit is een automatisch door het elektronisch platform gegenereerde vermelding en is het gevolg van de gehanteerde werkwijze. De handtekening wordt immers pas na het downloaden van het indieningsrapport, via externe software, op dat rapport gezet, waarna dit ondertekend rapport opnieuw wordt opgeladen.

DE TWEE HIERNAVOLGENDE ARRESTEN VERDUIDELIJKEN NOGMAALS DE PRINCIPES VAN HET VERPLICHT ALGEMEEN PRIJSONDERZOEK EN DE DUIDELIJK TE ONDERSCHIEDEN PROCEDURE VOOR HET BIJZONDER PRIJSNAZICHT

De herhaalde problematiek werd ook al in onze nieuwsbrief van maart 26 toegelicht op de p.13-15.

Geresumeerd over het **algemeen prijsnazicht**:

- Algemeen prijsonderzoek is verplicht bij ALLE opdrachten
- Inhoudelijk gaat het hierbij over het normale marktconforme karakter van de prijzen en de afwezigheid van collusie en concurrentievervalsing
- De aanbesteder heeft een ruime vrije beoordelingsmarge
- De Raad van State controleert enkel de zorgvuldigheid van het onderzoek welke formeel moet uitgedrukt worden

Geresumeerd er moet een bijzondere **procedure abnormale prijzen** volgen als volgende voorwaarden bij het gewoon prijsnazicht vastgesteld worden:

- De aanbesteder stelt abnormale prijzen vast (in de fraudegevoelige sectoren is dit gedefinieerd als een afwijking van meer dan 15% op de gemiddelde prijs!
- Het gaat om een definitieve offerte
- Er zijn meer dan drie definitieve offertes ingediend
- Het prijs criterium vertegenwoordigd minimum de helft of meer van de te verdelen gewichten

ALGEMEEN EN BIJZONDER PRIJSNAZICHT

VOORZITTER VAN DE XIVe KAMER ARREST nr. 265.935 van 10 maart 2026 in de zaak A. 247.324/XIV-40.063

Beoordeling

Artikel 84 van de wet van 17 juni 2016 luidt:

“De aanbestedende overheid voert een prijzen- of kostenonderzoek uit op de ingediende offertes, overeenkomstig de door de Koning te bepalen nadere regels. De Koning kan in uitzonderingen voorzien op het prijzen- of kostenonderzoek voor de door Hem te bepalen opdrachten.

Op haar verzoek verstrekken de inschrijvers tijdens de plaatsingsprocedure alle nodige inlichtingen om dit onderzoek mogelijk te maken.”

Artikel 33 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 luidt:

“Na de verbetering van de offertes overeenkomstig artikel 34, gaat de aanbestedende overheid over tot het prijs- of kostenonderzoek overeenkomstig artikel 35 en, in geval van vermoeden van abnormaal hoge of lage prijzen of kosten, gaat zij over tot de in artikel 36 bedoelde prijzen- of kostenbevraging.”

Artikel 35 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 verplicht een aanbestedende overheid om de ingediende offertes te onderwerpen aan een prijs- of kostenonderzoek.

Een aanbestedende overheid die overeenkomstig het zorgvuldigheidsbeginsel wenst te handelen, is ertoe gehouden de regelmatigheid van een offerte na te gaan. Een essentieel

onderdeel van dit regelmatigheidsonderzoek bestaat erin na te gaan of de offerte geen abnormale prijzen bevat. Het algemeen prijsonderzoek is derhalve gericht op het detecteren van eventuele abnormale prijzen, en op de aanbestedende overheid rust in dit verband een onderzoeksplicht.

Ter beoordeling of de aanbestedende overheid zorgvuldig te werk is gegaan bij het algemeen prijsonderzoek, moet die beoordeling worden gekaderd binnen de onderzoeksplicht van het algemeen prijsonderzoek enerzijds en binnen de beoordelingsbevoegdheid ter zake van de aanbestedende overheid.

De onderzoeksplicht die op de aanbestedende overheid rust **in het raam van het algemeen prijsonderzoek** houdt in dat de aanbestedende overheid in deze eerste fase alleen moet **nagaan of de in de offertes aangeboden prijzen abnormaal lijken, met andere woorden of de ingediende offertes een aanwijzing bevatten dat deze abnormaal zouden kunnen zijn.**

Dat kan met name het geval zijn wanneer de in een offerte aangeboden prijs aanmerkelijk hoger of lager is dan de prijs van de andere offertes of dan de gebruikelijke marktprijs.

Indien de ingediende offertes geen dergelijke aanwijzing bevatten en dus niet abnormaal laag lijken, mag de aanbestedende overheid doorgaan met de evaluatie en de procedure tot gunning van de opdracht. De aanbestedende overheid beschikt ter zake over een beoordelingsruimte.

De Raad van State mag, gesteld voor de toetsing van de beoordeling van de motieven van een aanbestedende overheid om prijzen al dan niet als (schijnbaar) abnormaal te beschouwen en om al dan niet met toepassing van artikel 36 van voormeld koninklijk besluit een prijsverantwoording te vragen, zijn eigen beoordeling niet in de plaats stellen van die van het bestuur. Het komt aan de **Raad van State** wel toe om desgevraagd na te gaan of de betrokken motieven om geen bijzonder onderzoek te voeren **naar behoren zijn bewezen en of de beoordeling van het bestuur met de vereiste zorgvuldigheid is geschied.**

12. De kritiek die door de verzoekende partij in het enig middel wordt aangevoerd blijkt in het bijzonder betrekking te hebben op het gevoerde algemeen prijsonderzoek wat de totaalprijs van de offerte van de gekozen inschrijver betreft.

De verzoekende partij steunt haar twijfels omtrent dezorgvuldigheid waarmee het prijsonderzoek inzake de totaalprijzen is uitgevoerd, in essentie op het beperkte verschil tussen haar totale offerteprijs en die van de gekozen inschrijver, terwijl zij slechts 3 nieuwe en 7 bestaande Euro-6 ophaalwagens inzet en de gekozen inschrijver 10 nieuwe Euro-6 ophaalwagens inzet.

De verzoekende partij wordt niet bijgevalen in haar kritiek om de volgende redenen.

13. Uit het gunningsverslag blijkt dat er drie regelmatige offertes werden ingediend voor de voorliggende opdracht, met volgende totale offerte- prijzen (btw inbegrepen):

- de derde gerangschikte: 5.301.074,74 euro;
- de verzoekende partij: 3.716.419,22 euro;
- de gekozen inschrijver: 3.622.941,79 euro.

Tevens blijkt uit het gunningsverslag dat de verwerende partij een algemeen prijs- en kostenonderzoek heeft gevoerd.

Dit vindt op het eerste gezicht ook bevestiging in de als betrouwbaar neergelegde stukken van het administratief dossier, die de Raad van State heeft kunnen inzien. Daaruit blijkt op het eerste gezicht dat de verwerende partij een algemeen prijsonderzoek heeft uitgevoerd waarbij zij onder meer de totale offerteprijs van elke offerte heeft vergeleken met de raming en met de gemiddelde offerteprijs en een maximale afwijking van 15% ten opzichte van de gemiddelde offerteprijs hanteerde om mogelijks abnormale prijzen op te sporen. Op basis

daarvan heeft zij vastgesteld dat de prijs van de gekozen inschrijver minder dan 15% afweek van dat gemiddelde van de offerteprijzen. Daarnaast blijkt zij ook een prijsonderzoek te hebben uitgevoerd op de eenheidsprijzen.

14. De verzoekende partij lijkt in haar kritiek eraan voorbij te gaan dat de totaalprijs van de gekozen inschrijver niet alleen minder dan 15% afweek van het gemiddelde van de offerteprijzen, maar ook dat de offerteprijs van de gekozen inschrijver, net als die van de verzoekende partij boven de raming ligt. **In beginsel mag de door de aanbestedende overheid opgestelde raming mee als maatstaf worden gehanteerd bij het prijsonderzoek.** Dit lijkt in dit geval ook zo te zijn nu deze raming gebaseerd blijkt op de prijsgegevens van de vorige opdracht, die gegund werd aan de verzoekende partij. Het realistisch karakter van de raming op zich wordt door de verzoekende partij niet betwist.

Er blijkt alvast niet dat de verwerende partij op grond van het algemeen prijsonderzoek dat ze voerde aan de hand van een vergelijking van de totaalprijzen onderling en in relatie tot de raming een duidelijke aanwijzing had moeten vinden die ernstige twijfels deed rijzen over het schijnbaar normaal karakter van de totaalprijs van de offerte van de gekozen inschrijver.

15. In zoverre de verzoekende partij van oordeel is dat de verwerende partij dergelijke aanwijzing wel had moeten bespeuren in het feit dat de totale offerteprijs van de gekozen inschrijver lager is dan haar eigen totaalprijs in het licht van een vergelijking van de inzet van de voertuigen, lijkt de verzoekende partij haar eigen totaalprijs en haar eigen prijsopbouw, waarin slechts met de aankoop van drie nieuwe ophaalwagens rekening werd gehouden, als maatstaf naar voor te schuiven om de normaliteit van de totaalprijs van de gekozen inschrijver af te meten. Zij overtuigt daarin op het eerste gezicht echter niet.

In de eerste plaats wordt vastgesteld dat de voorliggende opdracht een opdracht tegen prijslijst betreft. De prijs van de ophaalwagens was geen aparte post in het bestek, zodat de verwerende partij op het eerste gezicht niet ertoe gehouden was om deze prijs als eenheidsprijs te onderzoeken in het kader van het algemeen prijsonderzoek.

Op grond van de inventaris gevoegd bij het bestek moesten de inschrijvers in hun offerte een prijs per gemeente en per afvalfractie opgeven, bestaande uit een vast en een variabel gedeelte. Alle kosten van de ophaling moesten in de eenheidsprijs worden opgenomen, waaronder dus ook kosten zoals de inzet van de ophaalwagens en de personeelskosten. Daarnaast diende ook een prijs te worden opgegeven per groep soortgelijke gemeenten en een jaarlijkse totaalprijs voor gebruik en onderhoud van het identificatie- en weegsysteem. Aangezien de kost die de verschillende inschrijvers hebben ingecalculeerd voor de inzet van de ophaalwagens op het eerste gezicht niet klaar en duidelijk bleek uit de inventaris van de offertes, kon deze op het eerste gezicht ook geen indicatie vormen voor een schijnbaar abnormale totaalprijs.

De verzoekende partij brengt op het eerste gezicht ook geen overtuigende aanwijzingen aan die de verwerende partij er in ieder geval toe noopten om een meer doorgedreven prijsonderzoek van de kost van de inzet van de ophaalwagens uit te voeren. Het loutere feit dat een gelijkaardige totaalprijs werd geboden door een inschrijver die grotendeels heeft inschreven met ophaalwagens waarvan de aankoopprijs is afgeschreven en een inschrijver die de inzet van nieuwe ophaalwagens vooropstelt, volstaat hiertoe op het eerste gezicht niet. Daarbij wordt in de eerste plaats vastgesteld dat de verzoekende partij in haar redenering uitsluitend rekening lijkt te houden met de investeringskost van de betrokken ophaalwagens. De verwerende partij wijst er in haar nota voorts op dat het totaalbedrag van de gekozen inschrijver boven de raming ligt, die gebaseerd is op de lopende opdracht waarbij eveneens volledig nieuwe Euro-6 wagens werden ingezet. Zij wijst er ook op dat de

wijze van afschrijving van de ophaalwagens per inschrijver verschillend is en afhankelijk van de technische levensduur en opvolgende inzetbaarheid van het aangekochte type en merk ophaalwagens. Zij maakt aldus op het eerste gezicht aannemelijk waarom niet blijkt dat de totaalprijs van de offerte van de gekozen inschrijver in de gegeven omstandigheden duidelijk als een schijnbaar abnormale prijs had moeten worden beschouwd.

Ook de berekening die de verzoekende partij nog bijbrengt van de kost van de inzet van nieuwe ophaalwagens doet op het eerste gezicht geen afbreuk aan deze conclusie. De verzoekende partij verwijst weliswaar naar een vermeende jaarlijkse kost van 36.600 tot 48.800 euro per ophaalwagen, maar zet niet uiteen waarom de door de gekozen inschrijver opgegeven totaalprijs onmogelijk met dergelijke afschrijvingskost kan hebben rekening gehouden.

16. In zoverre de verzoekende partij nog betoogt dat uit het gunningsverslag niet blijkt waarom de verwerende partij van oordeel is dat de totale offerteprijs van de gekozen inschrijver aanvaardbaar is, herinnert de Raad van State eraan dat indien een aanbestedende overheid in het kader van het algemeen prijs- en kostenonderzoek tot de vaststelling komt dat er geen abnormale prijzen zijn, **de formelemotiveringsplicht niet lijkt te vereisen dat dit onderzoek *in extenso* wordt weergegeven in het gunningsverslag of in de bestreden beslissing**. De motieven op grond waarvan de aanbestedende overheid alsdan van oordeel is dat de aangeboden prijzen niet abnormaal zijn, kunnen ook uit de stukken van het dossier blijken zodat deze motieven aan de toetsing door de Raad van State kunnen worden onderworpen.

Gelet op voorgaande overwegingen blijkt enige bijkomende motivering naast diegene die op dit punt werd opgenomen in het gunningsverslag dan ook niet vereist.

17. De verzoekende partij maakt, gelet op het voorgaande, op het eerste gezicht niet aannemelijk dat de aanbestedende overheid, door niet te besluiten tot een schijnbaar abnormale totaalprijs in de offerte van de gekozen inschrijver, de aangevoerde regelgeving en beginselen zou hebben geschonden.

Het enig middel is niet ernstig.

VIII. Besluit

18. Het enig middel is niet ernstig gebleken. De vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid wordt dan ook verworpen.

TWEEDE ARREST ABNORMALE PRIJZEN

RAAD VAN STATE XIVE KAMER ARREST nr. 265.953 van 11 maart 2026 in de zaak A. 243.717/XIV-39.694

Beoordeling

Artikel 84 van de wet van 17 juni 2016 luidt:

“De aanbestedende overheid voert een prijzen- of kostenonderzoek uit op de ingediende offertes, overeenkomstig de door de Koning te bepalen nadere regels. De Koning kan in uitzonderingen voorzien op het prijzen- of kostenonderzoek voor de door Hem te bepalen opdrachten. Op haar verzoek verstrekken de inschrijvers tijdens de plaatsingsprocedure alle nodige inlichtingen om dit onderzoek mogelijk te maken.”

Artikel 35 van het koninklijk besluit van 18 april 2017 luidt:

“De aanbestedende overheid onderwerpt de ingediende offertes aan een prijs- of kostenonderzoek. Daartoe kan de aanbestedende overheid, overeenkomstig artikel 84, tweede lid, van de wet, de inschrijvers verzoeken alle nodige inlichtingen te verstrekken.”

13. Door het auditoraat wordt tot de ongegrondheid van het eerste middel besloten op grond van de volgende overwegingen:

“5.1.2. [...]

De voorliggende overheidsopdracht werd geplaatst met een onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking, overeenkomstig artikel 42, § 1, 1° a), Wet Overheidsopdrachten 2016, aangezien de goed te keuren uitgave (excl. btw) de drempel van 143.000,00 euro niet bereikt. De opdrachtdocumenten bevatten te dezen geen bepaling die artikel 36 toch van toepassing zou verklaren.

Aldus is artikel 36 KB Plaatsing 2017 en het bijzondere abnormale prijzenonderzoek te dezen niet van toepassing.

Er diende te dezen aldus enkel een algemeen prijsonderzoek te worden uitgevoerd op basis van artikel 35 KB Plaatsing 2017.

[...]

5.1.5. In de voorliggende zaak blijkt de gekozen inschrijver een totale offerteprijs te hebben ingediend, bij opening, van 39.171,00 euro.[...] Dat is op het eerste gezicht aanmerkelijk lager dan de prijzen van de drie overige inschrijvers:

- 151.427,97 euro;
- 115.511,00 euro;
- 80.758,00 euro (verzoekende partij).

Aldus diende de aanbestedende overheid, gelet op de voorhanden zijnde aanzienlijke prijsvork, bij de toepassing van artikel 35 KB Plaatsing 2017, reeds onmiddellijk enige gezonde *scepsis* te vertonen ten aanzien van de betrokken totaalprijs.

Anders dan de verzoekende partij doet gelden in het verzoekschrift, blijkt de aanbestedende overheid dat in de praktijk ook te hebben gedaan. Zij blijkt ook dienovereenkomstig te hebben gehandeld. Anders dan de verzoekende partij betoogt is er wel degelijk een weergave van het prijsonderzoek opgenomen in het gunningsverslag en bevat het administratief dossier stukken in dat verband.

Het gunningsverslag bevat volgende weergave van het prijsonderzoek:

‘Uit het gevoerde prijsonderzoek blijkt er bij de best gerangschikte inschrijver geen sprake is van abnormale prijzen. De prijs ligt in lijn met de raming en met de prijzen van het huidige contract met [S.], die echter geen offerte heeft ingediend bij deze procedure.

Prijstoelichting werd gevraagd aan [de bv H.] op 26 augustus en ontvangen op 28 augustus. Al het meubilair wordt in het eigen atelier van de inschrijver voorbereid. De inschrijver geeft nadere toelichting bij de herkomst van het robinia hout, waarbij een grote voorraad op stock zit, wat de prijs drukt.’ Het administratief dossier bevestigt die weergave. De gekozen inschrijver werd inderdaad uitdrukkelijk om toelichting verzocht bij zijn totaalprijs, waarbij de aanbestedende overheid opmerkte [...]:

‘Bij het onderzoek van uw offerte, stellen we vast dat zowel de totaalprijs als bepaalde eenheidsprijzen zeer laag zijn (nl. posten 1, 3 en 4). Mogen wij u vragen om uw prijsopgave te bekijken op zijn correctheid en ons toelichtingen/inlichtingen/motivering te bezorgen over de prijsopgave.’

De toelichting door de gekozen inschrijver van zijn prijzen werd door de verwerende partij neergelegd als betrouwbaar stuk [...]. In de memorie van antwoord vat de verwerende partij de inhoud ervan als volgt samen:

'[De] verwerende partij [ontving] op 28 augustus 2024 een schriftelijke toelichting van de gekozen inschrijver, waarin expliciet werd aangegeven dat al het meubilair in eigen atelier wordt voorbereid en dat de prijs mede wordt gedrukt door haar aanzienlijke voorraad in robiniastammen, die het bedrijf voordelig en in grote hoeveelheden uit Roemenië laat leveren [...]. In de brief werd door de inschrijver gemeld dat zij per vergissing post 1 en post 2 in de inventaris had omgewisseld en verkeerdelijk ontschorste palen in de berekening had opgenomen in plaats van de voorgeschreven geschuurde palen. De gekozen inschrijver vermeldde daarbij wat de meerkost is voor de geschuurde palen (zoals gevraagd in het bestek) in plaats van ontschorste palen [...].'

Het Auditoraat heeft de als vertrouwelijk stuk neergelegde prijsstoelichting door de gekozen inschrijver ingekeken en kan bevestigen dat de samenvatting in de memorie van antwoord overeenstemt met de inhoud van het betrokken stuk.

5.1.6. Uit het gunningsverslag en het administratief dossier blijkt aldus dat de aanbestedende overheid te dezen besluit tot de niet-abnormaliteit van de prijzen van de gekozen inschrijver en dus tot de **regelmatigheid van diens offerte omwille van volgende redenen:**

- de totaalprijs ligt in lijn met de raming;
- de totaalprijs ligt in lijn met de prijzen van het huidige contract met een andere onderneming;
- uit de prijsstoelichting door de gekozen inschrijver blijkt:
 - o dat al het meubilair in eigen atelier wordt voorbereid;
 - o dat de gekozen inschrijver beschikt over een grote voorraad van de vereiste houtsoort;
 - o dat de gekozen inschrijver twee posten van de inventaris heeft omgewisseld;
 - o dat de gekozen inschrijver verkeerdelijk ontschorste palen in de berekening had opgenomen in plaats van geschuurde palen.

De elementen waarop de aanbestedende overheid zich in dit geval baseert, volstaan om op redelijke en verantwoorde wijze te besluiten dat de prijzen van de gekozen inschrijver niet als abnormaal moeten worden beschouwd. In de eerste plaats stemt de totaalprijs van de offerte overeen met zowel de vooraf opgestelde raming als met de prijzen van het lopende contract met een andere onderneming. Dit wijst erop dat de **offerte zich binnen een marktconform prijsniveau** bevindt, wat op zich reeds een sterke indicatie vormt van de niet-abnormaliteit van de totaalprijs.

Daarnaast heeft de gekozen inschrijver een gedetailleerde en plausibele toelichting verstrekt bij de prijsvorming, waaruit onder meer blijkt dat belangrijke besparingen mogelijk zijn dankzij de interne voorbereiding van het meubilair in eigen atelier en de onmiddellijke beschikbaarheid van een ruime voorraad van de vereiste houtsoort. De toelichting bevat voorts verklaringen voor bepaalde prijstechnische aspecten, zoals een verwisseling van twee inventarisposten en het aanvankelijk opnemen van een niet afdoende afgewerkt type houten paal (ontschorst in plaats van geschuurd). Deze verduidelijkingen tonen aan dat het aanvankelijk prijsbeeld beïnvloed werd door verklaarbare en corrigeerbare factoren, zonder dat er sprake is van structurele onderbieding of onrealistische prijszetting. Onder deze omstandigheden mag de aanbestedende overheid, binnen haar aanzienlijke beoordelingsruimte gelet op enerzijds het feit dat artikel 36 KB Plaatsing 2017, te dezen niet van toepassing is, en anderzijds het feit dat er te dezen wordt gewerkt met de bijzonder flexibele onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking, oordelen dat er geen sprake is van een abnormale prijs die tot de substantiële onregelmatigheid van de betrokken offerte dient te leiden.

De uitkomst van deze afweging had mogelijk anders kunnen zijn indien artikel 36 KB Plaatsing 2017, wél van toepassing was geweest en de opdracht onderworpen was aan een meer stringente plaatsingsprocedure op het vlak van regelmatigheid. Zulks is echter te dezen niet het geval. Er moet worden benadrukt dat de aanbestedende overheid te dezen heeft gehandeld binnen een meer soepel beoordelingskader dan gebruikelijk bij een prijsonderzoek, wat voortvloeit uit de toegepaste onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking.

5.1.7. De aanbestedende overheid heeft de totaalprijs van de offerte van de gekozen inschrijver vervolgens verhoogd met de door die inschrijver opgegeven meerprijs voor geschuurde houten palen, waardoor het totaalbedrag uitkwam op 46.745,00 euro. Dit aangepaste bedrag werd vervolgens als uitgangspunt genomen voor de rangschikking en de gunning. Uit de handelwijze van de aanbestedende overheid blijkt dat de afwijking ten opzichte van de technische bepalingen van het bestek – met name wat betreft de afwerkingseigenschappen van de houten palen – werd beschouwd als een niet-substantiële onregelmatigheid. **Voor zover evenwel zou moeten worden aangenomen dat het om een substantiële onregelmatigheid gaat, lijkt de aanbestedende overheid deze te hebben geregulariseerd. Dit is mogelijk binnen het bijzonder soepele regelmatigheidsonderzoek dat de onderhandelingsprocedure zonder voorafgaande bekendmaking toelaat**, overeenkomstig artikel 76, § 5, KB Plaatsing 2017.

5.1.8. Er is te dezen dan ook geen grond om aan te nemen dat de verwerende partij had moeten besluit tot de substantiële onregelmatigheid van de offerte van de gekozen inschrijver omwille van abnormale prijzen en deze offerte uit de plaatsingsprocedure had moeten weren.

5.1.9. Het eerste middel dient te worden verworpen als niet gegrond.”

19. De Raad van State ziet geen reden om het anders te zien dan het auditoraat en bevindt aldus, na eigen onderzoek, de redenering van het auditoraatsverslag bijvallend, het eerste middel ongegrond.

DE TWEE HIERNAVOLGENDE ARRESTEN GAAN DAN VERDER IN OP DE MOTIVERINGSPLICHT

DE RAAD VAN STATE EN DE ZORGVULDIGE MOTIVERING

Aldus kan de Raad van State nagaan of de beoordeling door de overheid berust op voldoende veruitwendigde en in feite en in rechte draagkrachtige motieven, of die motieven na een zorgvuldig onderzoek van het dossier tot stand zijn gekomen, en of de overheid de perken van haar beoordelingsruimte niet te buiten is gegaan.

De betrokken motieven welke door de aanbesteder worden ingeroepen dienen bovendien op grond van de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 juni 2013 in de beslissing te worden veruitwendigd.

CONCREET

- Is de beoordeling gemotiveerd
- Is de motivatie formeel veruitwendigd in de beslissing
- Is de motivatie draagkrachtig
- Kadert ze in de na te leven vooraf vastgelegde beginselen van het bestek

OMSCHRIJVING VAN DE MOTIVERINGSPLICHT

VOORZITTER VAN DE XIVe KAMER ARREST nr. 266.036 van 16 maart 2026 in de zaak A. 247.472/XIV-40.104

Betreffende de schending van de formele- en materiële motiveringsplicht

14. De verzoekende partij voert in het middel de schending aan van de formelemotiveringsplicht, die zij afleidt uit de artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991. Deze bepalingen verplichten de aanbestedende entiteit ertoe in de akte de juridische en feitelijke overwegingen op te nemen die aan de beslissing ten grondslag liggen, en dat op “afdoende” wijze. Het afdoend karakter van de motivering betekent dat de motivering pertinent moet zijn, dit wil zeggen dat ze duidelijk met de beslissing te maken moet hebben, en dat ze draagkrachtig moet zijn, dit wil zeggen dat de aangehaalde redenen moeten volstaan om de beslissing te dragen. De belangrijkste bestaansredenen van de motiveringsplicht, zoals die wordt opgelegd door de voormelde wet van 29 juli 1991, bestaat erin dat de betrokkene in de hem aanbelangende beslissing zelf de motieven moet kunnen aantreffen op grond waarvan ze werd genomen, opdat de betrokkene met kennis van zaken zou kunnen uitmaken of het aangewezen is de beslissing met een annulatieberoep te bestrijden. Bij het onderzoek naar het afdoende karakter van de formelemotiveringsplicht moet voorts worden rekening gehouden met het geheel van de formele motivering en niet met een of meerdere onderdelen van de motivering op zich. De motivering in haar geheel moet immers afdoende zijn.

15. De verzoekende partij voert in het middel ook de schending aan van de materiële motiveringsplicht. Die houdt in dat iedere administratieve rechtshandeling moet steunen op motieven waarvan het feitelijk bestaan naar behoren is bewezen en die in rechte ter verantwoording van die handeling in aanmerking kunnen worden genomen. Bij de beoordeling van de naleving van de materiële motiveringsplicht is de Raad van State niet bevoegd om zijn oordeel omtrent de feiten in de plaats te stellen van het oordeel van de administratieve overheid. Hij is enkel bevoegd om desgevraagd na te gaan of de administratieve overheid is uitgegaan van de juiste feitelijke gegevens, of zij die correct heeft beoordeeld en of zij op grond daarvan binnen de perken van de redelijkheid tot haar besluit is kunnen komen. Voorts mag enkel met de formeel uitgedrukte motieven rekening worden gehouden.

Deze beoordeling moet worden gekaderd binnen de beoordelingsbevoegdheid ter zake die de aanbestedende entiteit heeft bij de inhoudelijke beoordeling van de offertes en hun toetsing aan de gunningscriteria. Wat dat betreft, is het in de eerste plaats de aanbestedende entiteit die bepaalt wat zij als sterke en zwakke punten in de offertes beschouwt en om er dienovereenkomstig punten aan toe te kennen.

NOGMAALS BEVESTIGING VAN DE VERWACHTE MOTIVERINGSPLICHT

**VOORZITTER VAN DE XIVe KAMER ARREST nr. 266.297 van 3 april 2026
in de zaak A. 247.650/XIV-40.124**

Beoordeling

11. Artikel 4 van de wet van 17 juni 2016 bepaalt dat de aanbesteders de ondernemers op gelijke en niet-discriminerende wijze behandelen en handelen op een transparante en proportionele wijze.

Overeenkomstig de geschonden geachte artikelen 4, eerste lid, 8°, *juncto* artikel 5, 9°, van de wet van 17 juni 2013, stelt de aanbestedende overheid een “gemotiveerde beslissing” op “wanneer ze een opdracht gunt, ongeacht de procedure”, die onder meer “de juridische en feitelijke motieven, waaronder de kenmerken en relatieve voordelen van de gekozen offerte”, bevat.

De formelemotiveringsplicht waarvan de schending wordt ingeroepen en die is vervat in de artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991, de verplicht de administratieve overheid in de akte de juridische en feitelijke overwegingen op te nemen die aan de beslissing ten grondslag liggen, en dat op “afdoende” wijze. Het afdoend karakter van de motivering betekent dat de motivering pertinent moet zijn, dit wil zeggen dat ze duidelijk met de beslissing te maken moet hebben, en dat ze draagkrachtig moet zijn, dit wil zeggen dat de aangehaalde redenen moeten volstaan om de beslissing te dragen. De belangrijkste bestaansredenen van de motiveringsplicht, zoals die wordt opgelegd door de wet van 29 juli 1991, bestaat erin dat de betrokkene in de hem aanbelangende beslissing zelf de motieven moet kunnen aantreffen op grond waarvan ze werd genomen, opdat de betrokkene met kennis van zaken zou kunnen uitmaken of het aangewezen is de beslissing met een annulatieberoep te bestrijden.

Toegepast op het onderzoek van de regelmatigheid van de offertes, lijkt, indien uit het administratief dossier blijkt dat de regelmatigheid van de offertes wel degelijk werd onderzocht en dat er daarbij geen bijzondere problemen zijn gerezen, de formelemotiveringsplicht niet te vereisen dat dit regelmatigheidsonderzoek *in extenso* wordt weergegeven in het gunningsverslag of in de bestreden beslissing. Het volstaat vanuit het oogpunt van de op de aanbestedende entiteit rustende plicht om haar beslissing te omkleden met motieven, dat uit die beslissing blijkt – of minstens kan worden afgeleid – dat de regelmatigheid van de offertes werd betrokken bij het nemen van de gunningsbeslissing. Er lijkt niet van de aanbestedende entiteit te moeten worden vereist dat zij, wanneer er geen regelmatigheidsproblemen rijzen, voor elk mogelijk aspect dat aan de regelmatigheid van de offertes raakt in detail de positieve redenen te kennen geeft waarom de offerte niet onregelmatig zou moeten worden verklaard.

Anders ligt dit wanneer het onderzoek naar de regelmatigheid bijzondere problemen of omstandigheden aan het licht brengt, in welk geval op het eerste gezicht een meer omstandige motivering wordt vereist. Zodra de aanbestedende entiteit met een dergelijke omstandigheid of bijzondere probleem wordt geconfronteerd, is zij op het eerste gezicht minstens ertoe gehouden de redenen uiteen te zetten waarom zij, ondanks deze bijzondere omstandigheid of moeilijkheid, heeft geoordeeld dat de offerte regelmatig was. Het komt de verzoekende partij toe aan te tonen dat er te dezen omstandigheden of moeilijkheden voorhanden zijn die aanleiding moeten geven tot een ruimere motiveringsverplichting.

Uit de gegevens van de zaak waarop de Raad van State acht mag slaan, waaronder de vertrouwelijk neergelegde stukken, blijkt dat de aanbestedende entiteit de regelmatigheid van de offertes wel degelijk heeft onderzocht. Uit die stukken blijkt evenwel ook dat twee van de drie inschrijvers – met name elke inschrijver behoudens de verzoekende partij – een

verzoek tot regularisatie hebben ontvangen voor “onregelmatigheden/onduidelijkheden/leemten die dienen te worden geregulariseerd”. Op basis van dit verzoek tot regularisatie werden aangepaste offertes ingediend door deze twee inschrijvers, waaronder de tussenkomenende partij. Op het eerste gezicht lijkt er dus sprake te zijn van bijzondere omstandigheden die zouden zijn gerezen, bij het regelmatigheidsonderzoek - wat de verwerende partij ook niet lijkt te betwisten in haar nota noch ter terechtzitting – die nopen tot een meer omstandige formele motivering.

De hiervoor weergegeven formele motivering voldoet op het eerste gezicht hier niet aan. Te dezen valt uit punt 3.3.1 van het gunningsverslag enkel af te leiden dat “een aantal offertes” betrokken waren. Er wordt niet weergegeven welke knelpunten werden vastgesteld, behoudens de vermelding van “onder andere”, “de (minimale) samenwerking met maatwerkbedrijven”. Qua verloop van de regularisaties valt enkel op te maken dat er om “verduidelijkingen/regularisaties” is gevraagd, en dat die vervolgens “geanalyseerd” werden. In punt 3.3.2 van het gunningsverslag komt de aanbestedende entiteit tot de blote conclusie dat de offertes regelmatig zijn. In het licht van de vaststellingen dat er wel degelijk meerdere problemen werden vastgesteld in de initiële offertes, is deze algemene formele motivering niet afdoende en voldoet zij niet aan de eis ter zake hiervoor gesteld (*supra*, punt 11). Een *a posteriori*-motivering door het vrijgeven van een aantal elementen inzake het regelmatigheidsonderzoek in respectievelijk de nota van de verwerende partij en het verzoekschrift tot tussenkomst van de tussenkomenende partij, kan voorts dat gebrek niet goed maken. Biedt evenmin baat, het verwijzen door de verwerende partij naar de analyse die zou blijken uit door haar als vertrouwelijk neergelegde stukken. Het bestaan van een analyse in een vertrouwelijk stuk, zorgt er namelijk niet voor dat het hiervoor nader bepaalde doel (*supra*, punt 11.) van de formelemotiveringsplicht wordt bereikt. Evenmin volstaat de (blote) bewering van de tussenkomenende partij dat de verstrekte informatie “de informatie [is] die gewoonlijk wordt verstrekt”, dat te dezen die “gewoonlijk” verstrekte informatie afdoende is in de zin van de geschonden bevonden formelemotiveringsplicht. Voorts gaat de verzoekende partij niet op een niet-toegelaten “informatiejacht” of *fishing expedition*, maar is het daarentegen legitiem dat zij de motieven wenst te kennen waarop het regelmatigheidsonderzoek steunt nu er bijzondere omstandigheden lijken te zijn om ter zake meer omstandig formeel te motiveren. Tot slot is het standpunt van de tussenkomenende partij correct dat de aanbestedende entiteit niet de “redenen voor de redenen” moet vermelden, maar dit belet niet dat zij in elk geval “de redenen” moet vermelden – eis waaraan uit wat voorafgaat blijkt, niet lijkt te zijn voldaan.

13. In het licht van de *prima facie* niet afdoende bevonden formele motivering van de regelmatigheid van de offertes, kan tot slot de verzoekende partij worden bijgetreden in haar standpunt dat zij door deze gebrekkige formele motivering inzake het regelmatigheidsonderzoek, niet kan nagaan of de aanbestedende entiteit bij dit onderzoek het gelijkheidsbeginsel - grief ook aan de orde in het middelonderdeel – heeft nageleefd. Het tweede middelonderdeel van het eerste middel is in de aangegeven mate ernstig.

VIII. Besluit

14. Een van de middelen is in de aangegeven mate ernstig gebleken. De vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid wordt dan ook ingewilligd.

**ONDERSCHIED SELECTIECRITERIUM EN GUNNINGCRITERIUM
VOORZITTER VAN DE XIVe KAMER ARREST nr. 266.144 van 23 maart 2026**

Beoordeling

De verzoekende partij voert vooreerst aan dat de aanbestedende overheid verkeerdelijk selectiecriteria hanteert als gunningscriterium nu hiermee louter wordt gepeild naar de geschiktheid en bekwaamheid van de inschrijver(s) in plaats van de intrinsieke waarde van de offerte.

Het middel wordt in deze stand van het geding vanuit dit oogpunt beoordeeld.

Artikel 71 van de wet van 17 juni 2016 luidt:

“Het selectie criterium of de selectiecriteria kunnen betrekking hebben op : 1° geschiktheid om de beroepsactiviteit uit te oefenen; en/of
2° de economische en financiële draagkracht; en/of
3° de technische en beroepsbekwaamheid.

De aanbestedende overheid mag alleen deze criteria als voorwaarde voor deelname opleggen aan de kandidaten en inschrijvers. Zij beperken deze voorwaarden tot die welke kunnen garanderen dat een kandidaat of inschrijver over de juridische en financiële middelen en de technische bekwaamheden en beroepsbekwaamheden beschikt om de te gunnen opdracht uit te voeren. Alle voorwaarden houden verband met en staan in verhouding tot het voorwerp van de opdracht.

De Koning geeft nadere invulling aan de modaliteiten voor het vaststellen van deze voorwaarden.”

Gunningcriterium:

Artikel 81, §§ 1 tot 3, van de wet van 17 juni 2016 luiden:

“§ 1. De aanbestedende overheid baseert de gunning van overheidsopdrachten op de economisch meest voordelige offerte.

§ 2. De economisch meest voordelige offerte uit het oogpunt van de aanbestedende overheid wordt, naar keuze, vastgesteld:

1° op basis van de prijs;

2° op basis van de kosten, rekening houdend met de kosteneffectiviteit, zoals de levenscycluskosten, overeenkomstig artikel 82;

3° rekening houdend met de beste prijs-kwaliteitsverhouding die bepaald wordt op basis van de prijs of de kosten alsook criteria waaronder kwalitatieve, milieu- en/of sociale aspecten, die verband houden met het voorwerp van de betrokken opdracht. Het kan onder meer gaan om de volgende criteria:

a) kwaliteit, waaronder technische verdienste, esthetische en functionele kenmerken, toegankelijkheid, geschiktheid van het ontwerp voor alle gebruikers, sociale, milieu- en innovatieve kenmerken, de handel en de voorwaarden waaronder deze plaatsvindt;

b) de organisatie, de kwalificatie en de ervaring van het personeel voor de uitvoering van de opdracht, wanneer de kwaliteit van dat personeel een aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de uitvoering van de opdracht;

c) klantenservice en technische bijstand, alsook leveringsvoorwaarden zoals de leveringsdatum, de leveringswijze en de leverings- of uitvoeringstermijn. [...]

§ 3. Gunningcriteria worden geacht verband te houden met het voorwerp van de overheidsopdracht wanneer zij betrekking hebben op de in het kader van die opdracht te verrichten werken, leveringen of diensten, in alle opzichten en in elk stadium van de levenscyclus ervan, met inbegrip van factoren die te maken hebben met:

1° het specifieke productieproces, het aanbieden of de verhandeling van deze werken, leveringen of diensten, of

2° een specifiek proces voor een andere fase van de levenscyclus ervan, zelfs wanneer deze factoren geen deel uitmaken van de materiële basis ervan. Gunningscriteria mogen er niet toe leiden dat de aanbestedende overheid onbeperkte keuzevrijheid heeft. Ze waarborgen de mogelijkheid van daadwerkelijke mededinging en gaan vergezeld van specificaties aan de hand waarvan de door de inschrijvers verstrekte informatie daadwerkelijk kan worden getoetst om te beoordelen in welke mate de offertes aan de gunningscriteria voldoen. [...]”.

Het onderzoek van de offertes aan de hand van de gunningscriteria peilt naar de intrinsieke waarde van de offertes in het licht van de specificiteit van de opdracht. Dat onderzoek dient te worden onderscheiden van de selectie van de kandidaten, die verband houdt met de geschiktheid van de inschrijvers om de betrokken opdracht uit te voeren. Overeenkomstig artikel 81, § 3, eerste lid, van de wet van 17 juni 2016 worden gunningscriteria geacht verband te houden met het voorwerp van de overheidsopdracht wanneer ze betrekking hebben op de in het kader van die opdracht te verrichten werken, leveringen of diensten, in alle opzichten en in elk stadium van de levenscyclus ervan.

De keuzevrijheid voor de aanbestedende overheid om de gunningscriteria te bepalen is niet onbeperkt. Die keuze mag geen betrekking hebben op andere criteria dan die welke strekken tot bepaling van de economisch meest voordelige offerte en de criteria moeten verband houden met het voorwerp van de opdracht.

De criteria aan de hand waarvan de aanbestedende overheid de economisch meest voordelige offerte bepaalt, rekening houdend met de beste prijs- kwaliteitverhouding, zijn niet limitatief opgesomd in artikel 81, § 2, eerste lid, van de wet van 17 juni 2016. Overeenkomstig artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, van die wet kan de economisch meest voordelige offerte uit het oogpunt van de aanbestedende overheid worden vastgesteld rekening houdend met de beste prijs- kwaliteitverhouding “die bepaald wordt op basis van de prijs of de kosten alsook criteria waaronder kwalitatieve, milieu- en/of sociale aspecten, die verband houden met het voorwerp van de betrokken opdracht”. Volgens littera b) van deze bepaling kan het daarbij gaan om criteria inzake “de organisatie, de kwalificatie en de ervaring van het personeel voor de uitvoering van de opdracht, wanneer de kwaliteit van dat personeel een aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de uitvoering van de opdracht”. Verwijzend naar het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ) 26 maart 2015, C-601/13, ECLI:EU:C:2015:204, Ambisig, punt 33), kunnen immers, wanneer een opdracht door een team moet worden uitgevoerd, “de bekwaamheden en de ervaring van de leden van dat team doorslaggevend [zijn] bij de beoordeling van de professionele kwaliteit van dat team [, en kan] die kwaliteit [...] een intrinsiek kenmerk van de inschrijving zijn en [...] verband houden met het voorwerp van de opdracht”, zoals overigens in het interne recht is opgenomen in artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, b), van de wet van 17 juni 2016.

Met toepassing van het voornoemde artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, b), kan derhalve een criterium waarbij wordt gepeild naar de kwaliteit van de werknemers of “het personeel” belast met de uitvoering van de opdracht onder bepaalde voorwaarden wel een gunningscriterium uitmaken. Met betrekking tot deze afbakening stelt de memorie van toelichting bij het ontwerp dat de wet van 17 juni 2016 is geworden, het volgende over dit deelelement van artikel 81:

“Wanneer de kwaliteit van het personeel bepalend is voor het prestatieniveau van de opdracht, mogen de aanbestedende overheden immers de organisatie, kwalificatie en

ervaring van het bij de uitvoering van de opdracht betrokken personeel als gunningscriterium gebruiken, aangezien dit van invloed kan zijn op de kwaliteit van de uitvoering van de opdracht en daarmee ook op de economische waarde van de offerte. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij de uitvoering van opdrachten voor intellectuele diensten, zoals adviesverlening of architectuurdiensten. Aanbestedende overheden die gebruik maken van deze mogelijkheid, dienen er met passende contractuele middelen voor te zorgen dat het personeel dat de opdracht moet uitvoeren, daadwerkelijk voldoet aan de voorgeschreven kwaliteitsnormen en alleen kan worden vervangen met toestemming van de aanbestedende overheid, die zich ervan vergewist dat nieuwe personeelsleden een gelijkwaardig kwaliteitsniveau hebben” (memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 2015- 2016, nr. 54-1541/001, 135).

Wanneer een aanbestedende overheid zich evenwel wil beroepen op de toepassing van artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, b), van de wet van 17 juni 2016 en aldus oordeelt dat de inzet van gekwalificeerd personeel aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de uitvoering van de opdracht en aldus impact heeft op het economisch voordelig karakter van de offerte, lijkt van die overheid op het eerste gezicht evenwel te worden verwacht dat zij zulks aantoonbaar of dat duidelijk uit gegevens van het dossier blijkt dat aan deze voorwaarde is voldaan.

11. De kritiek van de verzoekende partij richt zich op het tweede gunningscriterium. Dit is hiervoor weergegeven; Er wordt verwezen (*supra*, punt 3.1).

Ter beoordeling of het opvragen van ervaring en het opvragen van referenties al dan niet peilt naar de ervaring van de inschrijvers, dan wel naar de kwaliteit van de offertes, moet, zoals de verwerende partij stelt, de volledige omschrijving van het betrokken gunningscriterium in rekening worden gebracht.

Te dezen blijkt, luidens het opschrift van het criterium zelf, dat in dit criterium gepeild lijkt te worden naar de capaciteit om de volledige opdracht aan te kunnen. Daarbij blijkt voorts uit de lezing van de omschrijving van het criterium zelf, dat hierbij letterlijk is gesteld dat het daarbij de inschrijver – en dus niet de offerte – is die “wordt beoordeeld op basis van zijn aantoonbare ervaring en deskundigheid.” Uit de eenvoudige lezing van het betrokken gunningscriterium blijkt aldus dat de inschrijver wordt beoordeeld op basis van zijn aantoonbare ervaring en deskundigheid met betrekking tot zowel “gebiedservaring” en specialistische kennis” waarbij beide aspecten dus worden beoordeeld bij de toets van de offertes aan dit criterium.

12. Voorts blijkt uit de omschrijving van het betrokken criterium dat de inschrijver maximum drie concrete referentieprojecten moet voorstellen die voldoen aan de in het bestek vermelde vereisten. De verwerende partij van haar kant, betoogt in de nota met opmerkingen dat de inschrijver “ervaring en deskundigheid [moet] aantonen met betrekking tot het geografische gebied en het voorwerp van de opdracht en dit met behulp van drie referentieprojecten”, waarbij een van de kenmerken waaraan die moeten voldoen is: “informatie over het gebruikte team, de aanpak en de geleerde lessen” en waaruit volgens haar blijkt dat het “met andere woorden [gaat] over het toetsen van aanwezige expertise die ook effectief zal worden ingezet bij de uitvoering van de opdracht en dus directe impact heeft op de kwaliteit van de geleverde (advies- en studie-)diensten.”

Dit argument overtuigt niet.

Het is correct dat een van de aspecten die bij deze beoordeling wordt betrokken, de “informatie [is] over het gebruikte team”, maar op het eerste gezicht moet een gunningscriterium in zijn geheel voldoen aan de voorwaarden uit artikel 81 van de wet van 17 juni 2016. Uit de gehele lezing van de betrokken besteksbepaling blijkt evenwel

dat het voormelde beoordelingselement van de overgelegde referentieprojecten op het eerste gezicht niet in de zin van het voornoemde artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, b), van de wet van 17 juni 2016 wordt beoordeeld, maar deel lijkt uit te maken van de algemene beoordeling van de ervaring en de bekwaamheid van de inschrijvers en de door hen ingediende concrete referentieprojecten, hetgeen op het eerste gezicht klemt met de vereiste dat een gunningscriterium inzicht moet verlenen in de kwaliteit van de offertes. Waar dat de verwerende partij in de nota stelt dat ook de kwaliteit van “het gebruikte team” wordt getoetst, wordt overigens bemerkt dat de verwerende partij zelf in haar nota stelt dat dit “één van de kenmerken” betreft waarnaar het tweede criterium en de bijbehorende referentieprojecten peilen. Uit het gunningsverslag en inzonderheid uit de beoordeling van de referenties van de inschrijvers blijkt bovendien dat de erin gemaakte beoordelingen van de referentieprojecten enkel peilden naar de referenties van de beide inschrijver(s) en hun capaciteiten zelf, in plaats van naar het personeel of het projectteam dat voor de uitvoering van de opdracht zal worden ingezet, en de organisatie, de kwalificatie en de ervaring van dat personeel. *A fortiori* blijkt overigens nergens dat de aanbestedende overheid aantoont dat de kwaliteit van dat personeel een aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de opdracht. Er blijkt dus enkel te zijn geoordeeld op grond van de algemene referenties van de inschrijver, geenszins op grond van de ervaring van het personeel voor de uitvoering van de specifieke opdracht. Uit wat voorafgaat blijkt niet, minstens toont de verwerende partij dat niet aan, dat er wel degelijk (op voldoende concrete wijze) een link wordt gelegd tussen het personeel dat de inschrijvers in het algemeen ter beschikking hebben en het team dat zal worden ingezet voor de opdracht.

De bewering van de verwerende partij in de nota met opmerkingen dat met het opvragen van drie referentieprojecten wel degelijk werd gepolst naar de intrinsieke waarden van de offerte zodat is voldaan aan de eis van artikel 81, § 2, eerste lid, 3°, b) van de wet van 17 juni 2016, vindt derhalve op het eerste gezicht geen steun in het bestek, noch in de bestreden beslissing en de beoordeling van de offertes in het bijhorende verslag van nazicht.

13. Uit wat voorafgaat volgt dat het tweede gunningscriterium in beginsel niet de intrinsieke waarde van de offerte betreft, maar de geschiktheid van de inschrijver, waarbij de verwerende partij niet aantoont dat dit criterium betrekking heeft op “de organisatie, de kwalificatie en de ervaring van het personeel voor de uitvoering van de opdracht, wanneer de kwaliteit van dat personeel een aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de uitvoering van de opdracht”.

Het tweede middel is in de aangegeven mate ernstig.

VII. Besluit

14. Het tweede middel is in de aangegeven mate ernstig gebleken. De vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid wordt dan ook ingewilligd.

news.belgium

FOD Kanselarij van de Eerste Minister

MINISTERRAAD 24 APRIL 2026 Wijzigingen inzake openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening - Tweede lezing

De ministerraad keurt op voorstel van minister van Middenstand Eléonore Simonet in tweede lezing een voorontwerp van wet goed dat de wet van 10 november 2006 betreffende de openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening wijzigt met als doel een wetgevend kader te moderniseren dat geen rekening meer houdt met de evoluties in de kleinhandel en in de verwachtingen van de consumenten tijdens de afgelopen twintig jaar.

Het voorontwerp van wet, aangepast aan het advies van de Raad van State, heeft als doel:

1. de verplichte sluitingsdag (of wekelijkse rustdag) bedoeld in de artikelen 8 tot 14 af te schaffen
2. de openingsuren van de winkels versoepelen zodat ze nu tot 21 uur open zullen kunnen zijn
3. verduidelijken dat de wet niet algemeen van toepassing is op diensten
4. de regels vaststellen die van toepassing zijn voor de zogenaamde gemengde activiteiten, waarvan er slechts sommige aan de wet onderworpen zijn
5. beter omschrijven welke winkels in aanmerking komen voor een uitzondering op de sluitingstijden, in het bijzonder de krantenwinkels
6. de situatie van de apothekers preciseren met betrekking tot de sluitingsuren bedoeld in artikel 6, a) van de wet van 10 november 2006, wegens hun hybride status (gezondheidszorgbeoefenaars en detailhandelaren) en dit om de goede werking van de verplichte wachtdienst te verzekeren
7. de wet doeltreffender maken door te verduidelijken in welke gevallen gemeenten een reglement kunnen aannemen, door de procedures voor het toezicht op de naleving van de wet te harmoniseren en door te kiezen voor een uniform sanctiesysteem, ongeacht de locatie van de betrokken onderneming

Het voorontwerp wordt ter ondertekening voorgelegd aan de Koning, met het oog op de indiening ervan bij de Kamer van volksvertegenwoordigers.

Voorontwerp van wet tot wijziging van de wet van 10 november 2006 betreffende de openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening en van de wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties

MINISTERRAAD 30 APRIL 2026 *VOORSTEL VOOR DIVERSE WIJZIGINGEN INZAKE OVERHEIDSOPDRACHTEN EN CONCESSIEOVEREENKOMSTEN*

De ministerraad van 30 april keurt een voorontwerp van wet goed ter vereenvoudiging van de plaatsingsregels inzake overheidsopdrachten, de herwerking van de bepaling omtrent energie-efficiëntie en de verduidelijking van de mogelijkheid om te verwijzen naar korte ketens in het kader van overheidsopdrachten die verband houden met voeding.

De huidige wetgeving inzake overheidsopdrachten wordt als complex ervaren: de procedures zijn omslachtig, de regelgeving is gedetailleerd en de administratieve lasten zijn aanzienlijk.

Om de plaatsingsregels inzake overheidsopdrachten te vereenvoudigen brengt het voorontwerp volgende wijzigingen aan in de wetgeving:

- de verhoging van de drempel voor de opdrachten van beperkte waarde van 30.000 euro naar 75.000 euro, met als goed te keuren uitgave 90.000 euro*
- de mogelijkheid tot rechtstreekse gunning voor opdrachten met een geraamde waarde van 3.000 euro, met als goed te keuren uitgave 3.600 euro*
- de uitbreiding van de regeling voor gelegenhedaankopen die al voorzien was in de bijzondere sectoren, naar de klassieke sectoren*
- wijzigingen inzake de elektronische handtekening*
- de impliciete verklaring op erewoord wordt van toepassing gemaakt wanneer het geraamde bedrag lager is dan de Europese drempels, ongeacht de gebruikte procedure, en wanneer het geraamde bedrag hoger is dan voornoemde drempels in duidelijk omschreven gevallen*
- er is geen elektronische factuur vereist wanneer de opdrachtnemer niet uit een land van de Europese Economische Ruimte afkomstig is of wanneer het gaat om een gelegenhedaankoop. De uitzondering voor opdrachten geplaatst door autonome overheidsbedrijven wordt opgeheven*
- aanbesteders in de openbare procedure en in de vereenvoudigde onderhandelingsprocedure met voorafgaande bekendmaking worden toegelaten om offertes te controleren alvorens tot de selectie over te gaan, met inbegrip van de controle van fiscale en sociale schulden*
- de gunning op basis van de beste prijs-kwaliteitsverhouding wordt ingevoerd als standaard wijze van gunning voor opdrachten waarvan de geraamde waarde gelijk of hoger is dan de Europese drempel*
- de aanbestedende overheid wordt verplicht om het gebruik van het geïntegreerd UEA mogelijk te maken*
- de verplichting van de aanbestedende overheid om onmiddellijk na de opening van de offertes aan elke inschrijver zijn individuele en voorlopige plaats in de rangschikking mee te delen wordt uitgebreid naar alle opdrachten die via een openbare of niet-openbare procedure worden gegund en waarbij de economisch meest voordelige offerte uitsluitend op basis van de prijs wordt bepaald*
- er worden enkele verduidelijkingen aangebracht wat de benadering omtrent levenscycluskosten betreft*

Daarnaast voorziet het voorontwerp ook in de omzetting van artikel 7 van Richtlijn 2023/1791/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 september 2023 betreffende energie-efficiëntie en tot wijziging van Verordening 2023/955/EU.

Tot slot voert het voorontwerp een specifieke bepaling in over de korte keten voor overheidsopdrachten voor leveringen of diensten die betrekking hebben op menselijke voeding.

Het voorontwerp wordt **ter advies voorgelegd aan de Raad van State**.

Indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand april 2026

De Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie deelt mee dat het **indexcijfer van de consumptieprijzen** voor de maand april 2026, **103.34 punten** bedraagt, tegenover 101.84 punten in maart 2026, hetgeen een stijging van 1.50 punt of 1.47% betekent.

De gezondheidsindex, zoals bedoeld in de wet van 23 april 2015 (Belgisch Staatsblad 27.04.2015), bedraagt **102.77 punten** voor de maand april 2026.

De afgevlakte gezondheidsindex zoals bedoeld in de wet van 23 april 2015 (Belgisch Staatsblad 27.04.2015), bedraagt **99.85 punten** voor de maand april 2026.

PRIJSHERZIENING INGEVOLGE DE SITUATIE MIDDEN OOSTEN

Agentschap Facilitair Bedrijf Vlaanderen 27 april 2026

Het conflict in het Midden-Oosten kan een impact hebben op overheidsopdrachten. De energieprijzen stijgen nu al, stijgende prijzen en bevoorradingsproblemen van grondstoffen en materialen of andere hinder volgen mogelijk nog.

Onvoorzienbare omstandigheid

Deze gevolgen kunnen voor opdrachtnemers een onvoorzienbare omstandigheid zijn, die redelijkerwijs niet voorzienbaar was bij de indiening van de offerte, die niet kon worden ontweken en waarvan de gevolgen niet konden worden verholpen ook al heeft de opdrachtnemer al het nodige daartoe gedaan.

In dat geval kan de opdrachtnemer bij de aanbestedende overheid een verzoek indienen waarin hij aantoont dat deze onvoorzienbare omstandigheden het contractueel evenwicht van de opdracht in zijn nadeel ontwrichten en een herziening van de opdracht noodzakelijk maken. Deze herziening kan bestaan uit een verlenging van de uitvoeringstermijn of, wanneer er sprake is van een zeer belangrijk nadeel, een andere vorm van herziening of de verbreking van de opdracht.

De opdrachtdocumenten van de overheidsopdracht bevatten mogelijk specifieke herzieningsclausules, die deze situatie regelen. Bij afwezigheid daarvan gelden de artikels 38/9 en 38/13 t.e.m. 38/16 KB Uitvoering.

STAPPENPLAN

Stap1

Meldingsplicht van de opdrachtnemer

De opdrachtnemer moet allereerst voldoen aan zijn meldingsplicht uit de artikels 38/14 en 38/15. Zo moet hij de omstandigheden waarop hij zich baseert, schriftelijk melden aan de overheid binnen de dertig dagen ofwel nadat ze zich hebben voorgedaan ofwel na de datum waarop de opdrachtnemer of de aanbesteder ze normaal had moeten kennen. Hij moet daarbij bondig de invloed van de ingeroepen feiten of omstandigheden op het verloop en de kostprijs van de opdracht meedelen.

Een verzoek tot herziening met een becijferde rechtvaardiging kan nadien worden ingediend binnen de termijnen voorgeschreven in artikel 38/16 KB Uitvoering.

Deze termijnen zijn:

- vóór het verstrijken van de uitvoeringstermijn of looptijd van de opdracht voor een verzoek tot termijnverlenging of verbreking;
- uiterlijk 90 dagen na de voorlopige oplevering of na het verstrijken van de waarborgtermijn voor een verzoek tot andere herziening.

Uiteraard moet de opdrachtnemer daarbij aantonen dat effectief is voldaan aan de voorwaarden van artikel 38/9 KB Uitvoering.

Stap2

Ontvangstmelding door aanbesteder

Bij ontvangst van dergelijke melding van een opdrachtnemer, stuurt de aanbesteder bij voorkeur een ontvangstmelding. Deze ontvangstmelding is enkel een kennisname van de melding van de situatie, ze is geen aanvaarding van de inhoud van de melding noch van de vermelde elementen.

Elk verzoek tot herziening zal later concreet worden beoordeeld op basis van de elementen die eigen zijn aan de opdracht zelf, nadat de becijferde rechtvaardiging van het verzoek werd ingediend.

Schadebeperkingsplicht van opdrachtnemer

Hierbij herinneren we aan de schadebeperkingsplicht die de opdrachtnemers hebben. Zij moeten de schade zoveel als mogelijk beperken. Schade waarvan de opdrachtnemer niet kan aantonen dat ze niet te vermijden was, kan niet voor herziening in aanmerking komen.

Geen eenzijdige prijswijziging door opdrachtnemer

In geen geval kan een opdrachtnemer eenzijdig zijn (eenheids)prijzen verhogen. De toepassing van de prijsherzieningsclausule(s) uit de opdrachtdocumenten blijft wel mogelijk.

BIJLAGE MODEL ONTVANGSTMELDING

Geachte,

KEUZEVAK

OFWEL: wanneer de brief voor een individuele melding/opdracht wordt gebruikt:

Naar aanleiding van het huidige conflict in het Midden-Oosten heeft u ons in uw brief van ... gemeld dat de uitvoering van de in de rand vermelde opdracht momenteel ernstige hinder ondervindt.

OFWEL: wanneer de brief voor meerdere opdrachten wordt gebruikt:

Naar aanleiding van het huidige conflict in het Midden-Oosten heeft u ons in uw brief van ... gemeld dat de uitvoering van onderstaande opdrachten momenteel ernstige hinder ondervindt:

- [Titel opdracht] met besteknummer [besteknummer];
- [Titel opdracht] met besteknummer [besteknummer];

We nemen kennis van deze situatie, waarvoor we begrip kunnen opbrengen gelet op de huidige omstandigheden.

De gevolgen van deze omstandigheden zullen later verder onderzocht worden.

Deze brief is louter een ontvangstmelding en betekent in deze fase nog geen aanvaarding van de inhoud van uw brief of de elementen die u erin vermeldt. Het verdere onderzoek van het dossier wordt verricht onder alle voorbehoud en zonder enige nadelige erkenning, zowel wat de ontvankelijkheid als wat de gegrondheid ervan betreft.

Intussen gaat de uitvoering van uw opdracht in zijn geheel verder. Daarbij vragen wij u om als zorgvuldige en professionele opdrachtnemer alvast alle nodige maatregelen te treffen in het licht van uw schadebeperkingsplicht.

Met vriendelijke groeten,

AANVULLENDE TOELICHTING OVER het inroepen van Artikel 38/9 KB AUR: de voorwaarden voor herziening

Voor een opdrachtnemer die zich wil beroepen op artikel 38/9 KB AUR, volstaat het alleszins niet om louter te verwijzen naar de oorlog in het Midden-Oosten. De opdrachtnemer moet kunnen aantonen dat aan drie cumulatieve voorwaarden is voldaan:

Ten eerste moeten de ingeroepen omstandigheden redelijkerwijze niet voorzienbaar zijn geweest bij de indiening van de offerte. Het referentiemoment voor de beoordeling van het onvoorzienbare karakter is dus niet de contractsluiting, maar het indienen van de offerte. De rechter beoordeelt dit soeverein in feite en kan daarbij rekening houden met de kwaliteit van de opdrachtdocumenten, de termijn die de opdrachtnemer had om zijn offerte op te stellen en de inlichtingen die de opdrachtnemer zelf had moeten inwinnen.

Ten tweede mogen de omstandigheden niet ontweken kunnen worden. Het moet gaan om omstandigheden die los staan van de wil van een normaal diligent opdrachtnemer.

Ten derde moeten de gevolgen niet verholpen kunnen worden, niettegenstaande de opdrachtnemer al het nodige daartoe heeft gedaan. Dit komt erop neer dat de ingeroepen omstandigheden niet toerekenbaar mogen zijn aan de opdrachtnemer. De opdrachtnemer rust een schadebeperkingsplicht: hij moet alle nodige maatregelen nemen om de gevolgen van de omstandigheden te beperken.

Hoogstens wanneer aan deze drie voorwaarden is voldaan, én wanneer het contractueel evenwicht in het nadeel van de opdrachtnemer wordt ontwricht door omstandigheden die vreemd zijn aan de aanbesteder, zou een herziening van de opdracht in aanmerking kunnen komen.

De drempel van het zeer belangrijk nadeel

Zelfs indien aan voormelde voorwaarden is voldaan, geeft niet elke ontwrichting van het contractueel evenwicht recht op een schadevergoeding. De opdrachtnemer kan weliswaar steeds een verlenging van de uitvoeringstermijn vragen. Maar voor andere vormen van herziening, zoals een prijsverhoging of zelfs de verbreking van de opdracht, moet sprake zijn van een zeer belangrijk nadeel.

De wetgever heeft dit begrip geobjectiveerd door concrete financiële drempels in te voeren. Voor opdrachten voor werken en opdrachten voor diensten opgenomen in bijlage 1 bedraagt de drempel ten minste 2,5% van het initiële opdrachtbedrag. Bij opdrachten geplaatst op basis van de prijs alleen, of waarbij het prijscriterium ten minste vijftig procent uitmaakt van het totaal gewicht van de gunningscriteria, gelden daarnaast absolute drempels: 175.000 euro voor opdrachten tussen 7,5 en 15 miljoen euro, 225.000 euro voor opdrachten tussen 15 en 30 miljoen euro, en 300.000 euro voor opdrachten boven de 30 miljoen euro. Voor opdrachten voor leveringen en niet-manuele diensten werd de drempel zelfs opgetrokken tot 15% van het initiële opdrachtbedrag.

Essentieel is dat het nadeel uitsluitend wordt beoordeeld op basis van de elementen die eigen zijn aan de opdracht in kwestie. Er mag dus geen rekening worden gehouden met de persoonlijke situatie van de opdrachtnemer.

Eens de drempel van het zeer belangrijk nadeel is bereikt, heeft de opdrachtnemer – die aan alle voorwaarden voldoet – recht op een integrale vergoeding van het geleden nadeel.

Meldingsplicht en strikte termijnen

De opdrachtnemer die zich wil beroepen op onvoorzienbare omstandigheden, draagt een strikte meldingsplicht. Hij moet de omstandigheden die hij wil inroepen schriftelijk melden aan de aanbesteder én dient de impact op de prijs of uitvoering toe te lichten. Dit moet gebeuren binnen 30 kalenderdagen na het optreden of het bekend worden van de omstandigheden. Deze termijn is een ontvankelijkheidsvereiste: bij een laattijdige of onvolledige melding kan zijn vraag niet verder behandeld worden.

De brieven die aanbesteders momenteel ontvangen, kaderen binnen deze meldingsplicht. Soms worden deze meldingen louter verstuurd uit voorzorg, terwijl de uitvoering van de opdracht voorlopig gewoon doorgaat. Besturen zijn wettelijk niet verplicht om op een loutere melding te reageren. Dit is echter wel aangewezen, en al zeker indien melding gepaard gaat met een stillegging van de werf of gebrekkige uitvoering van de opdracht.

Na de melding moet de opdrachtnemer op een later moment een concrete onderbouwde aanvraag tot herziening indienen overeenkomstig artikel 38/16 KB AUR. Pas dan kan de aanbesteder de aanvraag verder onderzoeken. Het verzoek moet becijferd en gerechtvaardigd zijn met objectieve bewijsstukken. Een verzoek dat niet of slechts summier gestaafd is met bewijsstukken, of niet goed becijferd is, is onontvankelijk.

De rol van de prijsherzieningsformule

Een belangrijk element dat aanbesteders niet uit het oog mogen verliezen, is de werking van de prijsherzieningsformule. De opdrachtdocumenten voorzien doorgaans in een prijsherzieningsformule die precies bedoeld is om (o.m.) schommelingen in materiaalpreisen en lonen op te vangen. De opdrachtnemer die zich beroept op artikel 38/9 AUR moet dan ook bijkomend aantonen dat de prijsstijgingen niet voldoende worden gecompenseerd door de werking van die contractuele formule. Enkel het gedeelte dat niet door de formule wordt gedekt, kan eventueel in aanmerking komen voor een bijkomende vergoeding. Dit vereist transparante en gedetailleerde berekeningen vanwege de opdrachtnemer.

Hoe kan u als aanbesteder reageren?

Aanbesteders die een melding ontvangen, doen er goed aan om alert te zijn op de ontvankelijkheidsvoorwaarden. Werd de melding tijdig en correct ingediend? Is de melding voldoende gedetailleerd? Gaat het om omstandigheden die werkelijk vreemd zijn aan het bestuur? Indien de melding eerder vaag en weinig concreet is, raden wij aan te wijzen op de wettelijke voorwaarden om een herziening te kunnen vragen, alsook op de schadebeperkingsplicht van de opdrachtnemer. Het is ook aangewezen om de opdrachtnemer te vragen concreet en eigen aan de opdracht aan te tonen dat de stillegging, vertraging of gebrekkige uitvoering noodzakelijk is geworden door de oorlog en niet kon worden ontweken.

U kan bijkomende bewijsstukken opvragen, zoals objectieve bewijsvoering van bevoorradingsproblemen, onderbouwde prijsstijgingen en documentatie over de genomen maatregelen inzake de schadebeperkingsplicht. De loutere verwijzing naar de oorlog in het Midden-Oosten volstaat immers niet.

ONS AANBOD VOOR INTERNE OPLEIDINGEN in company OP UW MAAT UITGEWERKT

ALL-IN TARIEVEN GEDURENDE HET ACADEMIEJAAR 2025-2026

De opleidingen welke we op uw maat in uw instelling kunnen verzorgen, en dit zowel nederlandstalig als franstalig vindt u terug op onze website : <https://www.caru-commv.be>

Voor al deze seminaries voorzien we een **syllabus en power point** presentatie welke digitaal (gratis) ter beschikking worden geseld van de deelnemers.

De opgegeven prijzen blijven onveranderd van toepassing.

Aanvragen voor deze sessies kunnen **bij eenvoudige mail** gericht worden aan info@caru-commv.be OF rudiclaeys@telenet.be

met vermelding van de gewenste sessie en de vooropgestelde uitvoeringsperiode

De exacte uitvoeringsdata worden dan in gemeen overleg afgesproken.

U dient enkel uren passend lokaal te voorzien, wij zorgen voor laptop en beamer ter ondersteuning van de sessie

INSCHRIJVINGSFORMULIER

**CARU MASTERCLASS 2026 Seminarierreeks erkend als
PROFESSIONAL DEVELOPMENT for PUBLIC PROCUREMENT OFFICER
PRAKTIJKGERICHTE AANPAK VAN UW RAAMOVEREENKOMSTEN
DINSDAG 26 MEI GENT VANDERVALK
DONDERDAG 28 MEI HASSELT HOLIDAY INN
DONDERDAG 4 JUNI MECHELEN VANDERVALK**

te mailen aan info@caru-commv.be of rudiclaeys@telenet.be

- INSCHRIJVING VOOR GENT**
- INSCHRIJVING VOOR HASSELT**
- INSCHRIJVING VOOR MECHELEN**

GEGEVENS DEELNEMENDE ORGANISATIE

Maatschappelijke benaming :

CURSIST:

Naam en voornaam:

E-mail :

FACTURATIE GEGEVENS:

Maatschappelijke benaming:

Straat en nummer:

Postcode en gemeente

KBO nummer

:

Bestelbonnummer

Het bestuur verbindt er zich toe het inschrijvingsgeld **ALL-IN** ten belope van **275,00 €** te betalen na ontvangst van de factuur en uiterlijk de dag van het seminarie.

In het tarief zijn zowel uw deelname aan de studiedag , de catering , als het Handboek en voorstel clausules in Word op digitale sleutel, **inbegrepen**

datum,

handtekening,

functie

DAGPROGRAMMA MASTERCLASS MEI JUNI 2026

PROGRAMMA

Vanaf 8u 30 **welkomstkoffie** Versgemalen koffiebereidingen, tea corner met verschillende soorten thee, sinaasappelsap & smoothie volgens seizoen. Yoghurt met granola, crackers van hazelnoot, rode peper of rozemarijn,... Voor wie het wat zoeter wil: ovenverse mini koekjes.

9.00 u. **Eerste sessie : Rappel van de algemene principes ,welke soort raamovereenkomst kies ik, hoe omschrijf ik al functioneel de opdracht zonder mij te verliezen in technisch tijdsgebonden details**

10.30 u. **netwerkingspauze** Versgemalen koffiebereidingen, tea corner met verschillende soorten thee, sinaasappelsap, smoothie volgens seizoen, fruitwater met een variatie van gebakjes.

10.45 u. **Tweede sessie : hoe kies ik mijn deelnemers bij de gunning van de raamovereenkomst met aangepaste criteria zoals hoe leg ik een prijscriterium vast zonder al een bestelling te preciseren**

12.30 u **Lunch** : Uitgebreid koud en warmbuffet met als afsluiter een dessertbuffet + frisdrank, water, koffie of thee

13.15 u. **Derde sessie : de praktijk van de deelopdrachten met rechtstreekse gunning via rechtstreekse bestelbon, trapsgewijze gunning en andere methodes waarbij de administratie tot een minimum herleid wordt (beurtrol, procentueel ...)**

15 .00 u. **netwerkingspauze** Versgemalen koffiebereidingen, tea corner met verschillende soorten thee, sinaasappelsap, smoothie volgens seizoen, fruitwater met een variatie van gebakjes.

15.15 U. **Vierde sessie: De raktijk van deelopdrachten met hernieuwde in concurrentiestelling via mini-competitie zonder administratieve overlast organisatie van het toepassingsveld en praktische opvolging van de uitvoering**

Einde studiedag 16 u 30 ...

PLANNING VAN DE VOLGENDE MASTERCLASS SEMINARIES 2026

22/9 regelmatigheidsnazicht nazicht en evaluatie van de offertes VANDER VALK GENT

24/9 regelmatigheidsnazicht nazicht en evaluatie van de offertes HOLIDAY INN HASSELT

1/10 regelmatigheidsnazicht nazicht en evaluatie van de offertes VANDER VALK MECHELEN

24/11 Onderhandelen in de praktijk VANDDER VALK GENT

26/11 Onderhandelen in de praktijk HOLIDAY INN HASSELT

03/12 Onderhandelen in de praktijk VANDER VALK MECHELEN

CARU Comm.V.

CERTIFIED by F.S.M.A.

**PROFESSIONAL DEVELOPMENT 2026 for
PUBLIC PROCUREMENT OFFICERS**